

Marjo Ojala & Anna-Mari Saastamoinen

LAPSIHAVAINNOINTI JA HUOLEN PUHEEKSIOTTO PÄIVÄKODISSA

Opinnäytetyö
Sosiaalialan koulutusohjelma

Huhtikuu 2012

MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU

Mikkeli University of Applied Sciences

KUVAILULEHTI

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>	<p>Opinnäytetyön päivämäärä</p> <p>2.4.2012</p>	
<p>Tekijä(t) Marjo Ojala, Anna-Mari Saastamoinen</p>	<p>Koulutusohjelma ja suuntautuminen Sosiaalialan koulutusohjelma, erityisen tuen tarpeessa oleva lapsi ja nuori</p>	
<p>Nimeke</p> <p>Lapsihavainnointi ja huolen puheeksiotto päiväkodissa</p>		
<p>Tiivistelmä</p> <p>Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää henkilöstön kokemuksia lastensuojelutarpeen havaitsemisesta ja huolen puheeksiotosta Kuopion kaupungin päiväkodeissa. Taustaksi selvitettiin työntekijöiden käsityksiä siitä, mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa on ja millaiset merkit lapsessa tai perheessä voivat kertoa lastensuojelutarpeesta. Opinnäytetyön teoreettinen viitekehys rakentuu kolmen pääteeman ympärille, jotka ovat lapsihavainnointi työvälineenä päiväkodissa, havaitun huolen puheeksiotto ja ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa.</p> <p>Tutkimus on laadullinen ja menetelmänä avoin kyselylomaketutkimus. Tutkimukseen osallistui kahdeksan Kuopion kaupungin päiväkotia kuudelta eri päivähoitoalueelta, maaseutualueet rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Tutkimukseen osallistuvien päiväkotien johtajille lähetettiin joulukuussa 2011 ennakkokirje, jossa kerrottiin tulevasta tutkimuksesta ja kutsuttiin osallistumaan kyselylomakkeen rungon rakentamiseen. Kyselylomakkeet toimitettiin sovitusti tammikuussa 2012 päiväkotien johtajille, jotka välittivät ne vastaajille. Kyselylomakkeita jaettiin yhteensä 48 kappaletta, joista 38 palautettiin.</p> <p>Tuloksissa korostuivat tiimin, omahoitajuuden ja kasvatuskumppanuuden merkitys huolutilanteissa sekä tulo- ja lähtötilanteet tärkeinä havainnointi mahdollisuuksina. Lastensuojelutarve voi näkyä selkeinä fyysisinä merkkeinä lapsessa tai lapsen yleisessä olemuksessa ja hänen käyttäytymisensä sosiaalisissa tilanteissa. Huolen puheeksiotossa pidettiin tärkeänä ajan ja paikan valitsemista huolellisesti sekä vanhempien kunnioitusta keskustelutilanteessa. Myös kasvatuskumppanuus ja toimiva luottamuksellinen vuorovaikutus nähtiin merkittävänä osana onnistunutta puheeksiottoa. Suurin osa vastaajista kuvasi päiväkodeissa toteutettavaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä vanhempien tukemiseksi kasvatustehävässä keskustellen ja kuunnellen.</p> <p>Perheen tunteva omahoitaja on avainasemassa niin huolen havaitsemisessa kuin sen puheeksiotossakin. Lapsihavainnointi on jatkuvasti läsnä päivähoidon työntekijöiden arjessa, mutta sen merkitys korostuu erityisesti silloin kun on kyse lapsen hyvinvointia koskevasta huolesta. Työtiimi tarjoaa tukea työntekijän havainnoille ja auttaa toimintamallin luomisessa tilanteeseen. Päiväkotien yhteisistä käytännöistä ja pelisäännöistä keskusteleminen ja niiden ylläpitäminen olisi tärkeää huoltilanteiden käsittelyn tehostamiseksi.</p>		
<p>Asiasanat (avainsanat)</p> <p>Lapsihavainnointi, puheeksiotto, ehkäisevä lastensuojelutyö</p>		
<p>Sivumäärä</p> <p>43+5</p>	<p>Kieli</p> <p>Suomi</p>	<p>URN</p>
<p>Huomautus (huomautukset liitteistä)</p>		
<p>Ohjaavan opettajan nimi</p> <p>Jari Huotari</p>	<p>Opinnäytetyön toimeksiantaja</p> <p>Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalvelut</p>	

DESCRIPTION

 <p>MIKKELIN AMMATTIKORKEAKOULU Mikkeli University of Applied Sciences</p>		Date of the bachelor's thesis 2.4.2012
Author(s) Marjo Ojala, Anna-Mari Saastamoinen	Degree programme and option Degree programme in Social Services	
Name of the bachelor's thesis Child observation and how to discuss concern in daycare		
Abstract <p>This bachelor's thesis aimed at studying children in need of protection and how to discuss the concern about children's well-being in the day care centres in Kuopio. In this study, we examined employees' perceptions of preventive child protection and warning signs in children or their family which could reveal the need of child protection. The theoretical frame of this study consist of three main themes, which are child observation as a tool in daycare, how to discuss concern and preventive child protection.</p> <p>In this study we used open-ended questions to provide qualitative data. Eight day care centres around the city participated in this research. The directors of these day care centers were sent a letter in advance in December of 2011. In that letter they received information about the upcoming research and they were asked to participate in planning the questionnaire. Questionnaires were delivered in January 2012 to the directors, who then passed them on to the respondents. Total of 48 questionnaires were delivered, of which 38 were returned.</p> <p>Results highlighted the significance of the workteam and the meaning of educational partnership in concern situations. Across all observations, the arrival of children and when being collected were noted as opportune times for employees to observe children. The need for child protection may appear in children as clear physical signs or be seen in their general appearance or the behavior in social situations. According to the respondents important topics when discussing a concern with parents were carefully selected right time and place for meeting. Educational partnership and functional, trusting interaction with parents was mentioned as important factors in successfully discussing a concern. The vast majority of respondents described preventive child protection work in daycare as supporting parents in upbringing their children through discussions and listening.</p> <p>The primary nursing system plays a key role in detecting concerns as well as discussing them with parents. Child observation is constantly present in everyday life in day care centres, but particularly when there are concerns about child's well-being. The work team offers support to the employee making observations and helps in planning how to proceed. Common practices and rules in day care centres need to be discussed and maintained so that concern situations can be dealt efficiently.</p>		
Subject headings, (keywords) Child observation, how to discuss concern, preventive child protection		
Pages 43+5	Language Finnish	URN
Remarks, notes on appendices		
Tutor Jari Huotari	Bachelor's thesis assigned by Kuopio Early Childhood Education	

SISÄLTÖ

1	JOHDANTO	1
2	PÄIVÄHOITO LAPSEN KASVUN TUKENA	2
2.1	Vanhemmuuden tukeminen kasvatuskumppanuuden kautta	3
2.2	Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa	5
3	LAPSIHAVAINNOINTI TYÖVÄLINEENÄ PÄIVÄKODISSA	6
3.1	Lapsihavainnointi	6
3.2	Omahoitaja lapsen kasvun ja kehityksen tukijana	7
3.3	Moniammatillinen työskentely päiväkodissa	9
4	LASTENSUOJELUTARPEEN HAVAITSEMINEN JA PUHEEKSIOTTO.....	10
4.1	Kaltoinkohtelun tunnistaminen.....	11
4.2	Huolen herääminen	13
4.3	Huolen julkituominen	14
4.4	Tunteet koettelevat ammatillisuutta puheeksiotossa	16
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	18
5.1	Tutkimustehtävä ja kohderyhmä.....	19
5.2	Tutkimusmenetelmä ja toteutus	19
5.3	Tutkimusaineiston analyysi	21
5.4	Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys.....	22
6	TULOKSET	23
6.1	Lastensuojelutarpeen havainnointi	24
6.2	Huolen puheeksiottaminen	27
6.3	Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteutuminen käytännössä.....	29
6.4	Johtopäätökset.....	32
7	POHDINTA	37
	LIITTEET	
	1 5K-sääntö	
	2 Puheeksiottamisen peukalosäännöt	
	3 Tutkimuslupa	
	4 Ennakkokirje päiväkotien johtajille	
	5 Kyselylomake saatteineen	

1 JOHDANTO

Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (2007) korostaa päiväkotikäisten lastensuojeluasiakkuuden taustalla olevankin pääasiallisesti vanhempien ongelmat kuten aikuisten riidat ja kiistely lapsista, lapsen hoidon laiminlyönti, vanhempien avuttomuus, vanhempien päihteiden väärinkäyttö, perheväkivalta tai hyväksikäyttö ja vain pieniltä osin lapsen kehityksellisistä ongelmista johtuva tuen tarve. Nykyinen lastensuojelulaki (88/2010) painottaa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön nimissä päivähoitoa puuttumaan havaitsemiinsa huolen merkkeihin ennen lapsen hyvinvoinnin vaarantumista. Aiemmin oli yksiselitteisempää huomata niin sanotut ongelmaperheet, joiden lapset kaipasivat tukea. Nykyään esimerkiksi alkoholi- tai mielenterveysongelmat, vanhempien jaksamattomuus tai vaikeudet työelämässä saattavat olla hyvinkin haastavia perheelle, mutta todella vaikeita tunnistaa. Lapsi joutuu kestämään vaikeaa elämäntilannetta yleensä pitkään ennen kuin tämän tyyppisten ongelmien vaikutukset tulevat niin näkyviksi, että esimerkiksi päivähoidossa huomataan jonkin olevan vialla.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Kuopion kaupungin päiväkotien työntekijöiden kokemuksia lastensuojelutarpeen huomaamisesta ja puheeksiotosta. Kartoitettiin millaiset havainnot ovat työntekijöiden kokemusten mukaan olleet merkkejä lastensuojelullisesta tarpeesta. Opinnäytetyössä painottuu havainnoinnin merkitys lastensuojelullisen tarpeen huomaamisessa sekä luottamuksellisen kasvatuskumppanuuden merkitys lapsen ja perheen hyvinvoinnin varmistamisessa. Lastensuojelullisen huolen herättyä on työntekijän velvollisuus ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa. Selvitettiin mitä asioita työntekijät pitivät tärkeinä puheeksiottotilanteita suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Taustaksi selvitettiin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä siitä, mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on ja miten sitä voitaisiin kehittää. Tutkimus oli kvalitatiivinen ja se toteutettiin avoimella kyselylomakkeella. Tutkimukseen osallistui kahdeksasta Kuopion kaupungin päiväkodista yhteensä 38 työntekijää. Käytännössä aineisto kerättiin tammikuussa 2012. Tämän opinnäytetyön kautta on tarkoitus korostaa päivähoidon työntekijöiden tärkeyttä ja mahdollisuuksia olla tekemässä merkityksellistä ja vaikuttavaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä perustehtävänsä kautta.

Opinnäytetyön toisessa pääluvussa käsitellään päivähoitoa lapsen kasvun tukena. Koti on lasten ensisijainen kasvuympäristö, mutta nykyään myös päivähoidolla on suuri

merkitys lasten arjessa. Päivähoidon ydintehtävä on hoitaa, kasvattaa ja opettaa lapsia sekä toimia kasvatuskumppaneina vanhempien ja päivähoidon verkoston kanssa. Päivähoidon ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä käsitellään osana lapsen kasvun tukemista, koska sen voidaan ajatella kuuluvan osaksi päivähoidon perustehtävää. Kolmannessa luvussa keskitytään selvittämään lapsihavainnoinnin käyttöä työvälineenä päivähoidossa. Lapsihavainnointi on päivähoidon jatkuvaa arkea, jonka kautta arvioidaan lapsen kasvua, kehitystä, sosiaalisia taitoja ja lapsi–vanhempi-vuorovaikutusta. Samassa luvussa käsitellään myös omahoitajajärjestelmää ja päivähoidon moniammatillisuutta lastensuojelullisen tarpeen huomaamisen näkökulmasta.

Pääluvussa neljä käydään läpi kirjallisuuden pohjalta lapsen kaltoinkohtelun merkkejä. Havainnoinnin kautta voi nousta esille huolta herättäviä asioita, jolloin havainnointia ja sen dokumentointia voidaan tietoisesti tehostaa. Huolen herättyä on työntekijän tehtävä arvioida oman huolensa määrää sekä voimavarojaan ja mahdollisuuksiaan auttaa perhettä. Tässä luvussa siis käsitellään asioita, jotka liittyvät päiväkodin sisäiseen prosessiin sen jälkeen kun työntekijä on havainnut lastensuojelullisesta tarpeesta kertovia merkkejä ja huoli on herännyt. Huolen puheeksiotto vanhempien kanssa suunnitellaan etukäteen ja sen voidaan ajatella olevan omien ajatusten ja huolen jakamista vanhempien kanssa. Luvussa viisi käsitellään tutkimuksen toteutuksen prosessia. Luvussa kuusi esitellään tutkimuksesta saatuja tuloksia selkeinä kokonaisuuksina sekä käsitellään ja tulkitaan tuloksia suhteessa aiempaan tutkimustietoon ja muuhun materiaaliin. Pohdintaosiossa kertaamme opinnäytetyöprosessin kulkua ja arvioimme kokonaisuudessaan sen onnistumista ja tarkoituksenmukaisuutta.

2 PÄIVÄHOITO LAPSEN KASVUN TUKENA

Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen esittämien tilastojen mukaan vuonna 2010 oli päivähoidossa 223 000 lasta, joista 92 prosenttia oli kunnallisessa päivähoidossa. Päiväkodeissa hoidettavien lasten osuus on kasvanut yli 162 000 lapseen (72 %) perhepäivähoidon osuuden vähennyttyä edelleen. Alle 2-vuotiaista on päivähoidon piirissä 41 prosenttia ja 3–5-vuotiaista päivähoidossa on 73 prosenttia. Lapsien osuus päivähoidon piirissä on säilynyt ennallaan 59–63 prosentissa viimeiset kymmenen vuotta. (Lasten päivähoito 2010.)

Päivähoidon keskeisimmiksi tehtäviksi voidaan määritellä hoitopäivän aikana lapsen hoidosta, kasvatuksesta ja opetuksesta vastaaminen, vanhemmuuden tukeminen ja kasvatushaasteissa ohjaaminen sekä kouluun siirtyvän lapsen tukeminen. Lapsen hoito sisältää perushoitoa, jolloin päivähoidon tulee huolehtia lapsen ravinnosta, vaatetuksesta, siisteydestä, ulkoilusta, levosta ja ihmissuhteista. Lisäksi hoivasta, johon liittyy lapsen hyvinvoinnista huolehtiminen ja turvallisuus lämpimässä vuorovaikutuksessa. Kasvatus ja pedagogiikka sekoittuvat päivähoidon arjessa, pedagogiikan taas painotessa esiopetuksessa. Vanhemmuutta voidaan tukea antamalla ohjausta sääntöjen luomiseen, lapsen turvallisuudesta huolehtimiseen, kasvatuksellisiin haasteisiin ja perustarpeista huolehtimiseen, kuten vaatetukseen ja ruokailuihin sekä levosta huolehtimiseen. (Koivunen 2009, 12; Määttä & Rantala 2010, 97, 150.)

2.1 Vanhemmuuden tukeminen kasvatuskumppanuuden kautta

Mannerheimin lastensuojeluliiton vuosiraporteista on useina vuosina tullut esille se, että vanhemmat kokevat tarvitsevansa neuvoja ja tukea rajojen asettamisessa lapsilleen. Lisäksi pienten lasten vanhemmat kaipaavat paljon ohjausta ja tietoa perushoidosta, kuten levosta, ruokailusta ja lapsen kehityksen vaiheista. Mannerheimin lastensuojeluliiton vanhempainpuhelimeen yhteyttä ottaneissa vanhemmissa on herättänyt huolta arjessa selviytyminen sekä syyllisyyden ja riittämättömyyden kokeminen vanhempana. Työn ja vapaa-ajan yhteensovittaminen tuntuu monessa perheessä olevan vaikeaa ja lapset ja aikuiset harrastavat paljon eikä yhteistä aikaa tunnu riittävän perheelle. (Vanhempainpuhelimien ja -netin kirjepalvelun vuosiraportti 2010.)

Päivähoidon kasvatuskumppanuus on vanhemmuuden tukemista ja kasvatusvastuun jakamista. Ensisijaisesti lapsesta vastaava aikuinen, josta tässä työssä käytetään nimitystä omahoitaja, ja lapsen vanhemmat tekevät yhteistyössä lapselle varhaiskasvatussuunnitelman. Vähintään kerran vuodessa arvioitavaan varhaiskasvatussuunnitelmaan kirjataan lapsen yksilölliset piirteet ja vanhempien kasvatukselliset arvot ja toiveet. Kasvatuskumppanuuden perustana on luottamuksellinen suhde perheen ja päivähoiton kesken. Molempien osapuolten yhteisenä tavoitteena on luonnollisesti lapsen etu. Vanhemmat toimivat lapsensa asiantuntijoina ja päivähoidon henkilöstö taas tuo kumppanuuteen ammatillista tietoa ja osaamista, jolloin lopputuloksena on mahdollisimman yksilöllinen ja tarkoituksenmukainen suunnitelma lapsen hyvinvoinnin ja

suotuisan kasvun ja kehityksen turvaamiseksi. (Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005, 31–33.)

Kasvatuskumppanuus on tiivistä vuorovaikutuksellista yhteistyötä vanhempien ja päivähoiton välillä ja tätä yhteistyötä tehdään muun muassa dialogisten kasvatustilanteiden kautta. Dialogisen työskentelyn lähtökohtana on tilan antaminen vuoropuhelulle, jonka kautta voidaan luoda asioista yhteisiä näkemyksiä ja herättää uutta keskustelua. Keskustelujen ilmapiiri luodaan mahdollisimman hyväksi ja turvalliseksi esimerkiksi epämuodollisella aloituksella ja positiivisilla huomioilla. Työntekijän on myös tiedostettava vanhempien kunnioittamisen ja kuuntelemisen merkitys keskustelujen onnistumisessa. (Lyyra 2004, 120.) Juuri dialogisesti työskentelemällä työntekijä voi yhdessä vanhemman kanssa pyrkiä löytämään vastauksia esimerkiksi kasvatuksellisiin haasteisiin. Työntekijä voi tuoda omat tietonsa ja taitonsa esille keskustelussa ja antamalla puolestaan tilaa vanhemman ajatuksille työntekijä osoittaa arvostavansa ja kunnioittavansa vanhemmuuden asiantuntijuutta. Saatuaan arvostusta vanhemmat voivat alkaa arvostaa työntekijää enemmän ja tämä mahdollistaa luottamuksen syntymisen. (Vilén ym. 2002, 198.)

Äärimmäisen tärkeä osa kasvatuskumppanuutta on lapsi–vanhempi-suhteen havainnoiminen ja tukeminen vanhempia kunnioittaen. Lapsi–vanhempi-suhde on tärkeä lapsen minäkuvan kehitykselle, koska tämän suhteen kautta lapsi muodostaa kuvan itsestään rakastettuna ja hyväksyttynä yksilönä. Tunnesiteen muodostuminen lapsen ja vanhemman välille on ensisijaisen tärkeää lapsen kiintymyssuhteen muodostumiselle. Hyvä kiintymyssuhde vanhempaan taas auttaa lapsen tunne-elämän, sosiaalisten ja kognitiivisten taitojen sekä sopeutumiskyvyn kehittymistä. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutusta on helpointa havainnoida päivähoitoon tulo- ja lähtötilanteissa. Nämä hetket ovat lyhyitä, mutta ammattitaitoinen havainnoija pystyy nopeasti muodostamaan käsityksen siitä, miten äiti tai isä toimii lapsen kanssa ja kuinka lapsi käyttäytyy näissä tilanteissa. Näissä tilanteissa tulisi kiinnittää huomiota sekä vanhemman että lapsen käyttäytymiseen vuorovaikutustilanteissa, jotta myös lapsessa mahdollisesti näkyvät merkit heikosta kiintymyssuhteesta havaittaisiin paremmin. (Räihä 2001, 71–79; Kaskela & Kekkonen 2006, 22–23.)

2.2 Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päivähoidossa

Lastensuojelulain 1 luvussa 4. ja 5. §:ssä esitettyjen toimintaperiaatteiden mukaan ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on puuttumista asioihin niin varhain, ettei lapsen hyvinvointia uhkaavia ongelmia edes pääsisi muodostumaan. Ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä on tehty yhteiskunnassamme toki jo kauan aikaa, mutta nyt lastensuojelulaissa painotetaan suunnitelmallisen ja tavoitteellisen ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön merkitystä ja velvoittaa kaikkia toimimaan yhteisesti niin, että lapsien kokonaisvaltainen hyvinvointi turvataan ja sen edellytyksiä ylläpidetään ja kehitetään.

Lastensuojelulain hengen mukaan päivähoiton toiminta perustuu vanhempien tukemiseen kasvatustyössä niin että avohuollon tukitoimet ovat ensisijaisia ja lapsen etu huomioidaan kaikessa toiminnassa. Lapsen ikätasoinen osallisuus ja kuunteleminen ovat päätöksenteossa ensiarvoisen tärkeitä, koska ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä tehdään yhdessä lapsen ja perheen kanssa. Ennaltaehkäisevällä lastensuojelulla tarkoitetaan kaikkia niitä toimia kunnan perus- ja erityispalveluissa, joilla edistetään ja turvataan lasten kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta. Lasten päivähoito kuuluu äitiys- ja lastenneuvoloiden, terveydenhuollon, koulujen ym. ohella peruspalveluihin, joissa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä toteutetaan jatkuvasti. Näiden kaikkien antama tuki on ennaltaehkäisevää silloin kun lapsella tai perheellä ei ole lastensuojelun asiakkuutta. Jos perheellä taas on lastensuojelun asiakkuus, luetaan toimijoiden tarjoama sama tuki lapsi- ja perhekohtaiseksi lastensuojelutyöksi, joka perustuu asiakassuunnitelmaan.

Päivähoito on perustehtäviensä eli hoidon, opetuksen ja kasvatuksen sekä vanhempien kanssa tehtävän yhteistyön kautta, myös tärkeä ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttaja, koska päivähoiton henkilöstö on perheiden arjessa jatkuvasti läsnä niin hyvinä kuin huonoinakin hetkinä. Perheissä tapahtuvien muutosten tilanteissa päivähoidosta voi tulla lapselle tärkeä turva. Päivähoiton työntekijöiden tulisi tuntea yleisesti millaisia paineita nykyperheet kohtaavat arjessaan pystyäkseen tarjoamaan sopivaa tukea. Perheiden arkea voivat vaikeuttaa ihmissuhteisiin, vanhemmuuteen, kiireeseen ja taloudenhallintaan liittyvät kuormitustekijät. Vakavia uhkia perheiden hyvinvoinnille ovat päihde- ja mielenterveysongelmat, väkivalta sekä parisuhdeongelmat. (Määttä & Rantala 2010, 82.) Päiväkodin tehtäviä ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä ovat syrjäytymisen ehkäiseminen havaitsemalla muun muassa oppimisvaikeu-

det mahdollisimman varhaisessa vaiheessa sekä kotikasvatuksen tukeminen. Päivähoidon perushoito, päivärutiinit, ihmissuhteet, turvallinen ympäristö ja pedagoginen toiminta antavat lapselle tarvittavan tuen jopa tilanteessa, jossa päiväkotitoiminta toimii lastensuojelullisena tukitoimena. Päivähoito tuottaa hyvää sosiaalityötä ja syrjäytymisen ehkäisyä toteuttamalla omaa perustehtäväänsä laadukkaasti. Monien erilaisien ongelmien kanssa kamppailevat perheet tarvitsevat monenlaista apua eri tahoilta, päivähoiton tulee keskittyä lapsen hyvinvointiin sekä kasvun ja kehityksen tukemiseen. (Koi-vunen 2009, 16.)

3 LAPSIHAVAINNOINTI TYÖVÄLINEENÄ PÄIVÄKODISSA

Ihminen havainnoi ympäristöään ja kanssaihmissiä luontaisesti koko ajan, jotta ihmisille tyypillinen vuorovaikutuksellinen olemassaolo toteutuisi. Tutkimuksellisessa tarkoituksessa tehdyssä havainnoinnissa ihminen tekee havaintoja kokonaisvaltaisesti ja tietoisesti asioita, ilmiöitä ja tapahtumia suhteessa siihen ympäristöön missä havainnointi tapahtuu. On tärkeää, ettei mitään havaintoja käsitellä irrallaan siitä ympäristöstä missä ne on tehty, koska ympäristö ja tapahtumat havainnon ympärillä vaikuttavat siihen. Havainnointi liitetään herkästi terminä näköaistimukseen, vaikka todellisuudessa tutkimuksellisessa tarkoituksessa kerätyt havainnot voivat koostua myös muista aistihavainnoista. Jos ajatellaan päivähoidossa tapahtuvaa lasten havainnointia tietynlaisena tutkimuksellisena havainnointina, on tärkeää tiedostaa havainnointitaidon kehittyminen kenttätyössä ja harjoittelun tuloksena. (Vilka 2006, 8–9, 16.)

3.1 Lapsihavainnointi

Osallistuva havainnointi päivähoidossa on tapa toimia arjessa ja kerätä tietoa. Osallistuvassa havainnoinnissa saadaan tietoa lapsesta sekä yksilönä, ryhmän jäsenenä että suhteessa havaintojen tekijään. Työntekijä tekee havainnot omasta roolistaan käsin ja vuorovaikutuksessa havainnoitavaan lapseen. (Vilka 2005, 119–122.) Lapsia voidaan päivähoidossa havainnoida useissa eri tilanteissa, kuten leikissä, ryhmätilanteissa, vuorovaikutustilanteissa aikuisten kanssa, lepohetkissä, pukemistilanteissa ja niin edelleen. Havainnointi voi siis toisaalta olla arkista, jatkuvaa havainnointia, jota tarvitaan lapsen kehityksen jatkuvaan seurantaan ja tietojen välittämiseen yhteistyötahoille ja lapsen vanhemmille. Toisaalta tilanteen niin vaatiessa havainnointi voi olla tehos-

tettua ja tavoitteellista. Havainnointi voi tapahtua joko ohjatussa tai autenttisessa tilanteessa riippuen siitä, onko lapsen toiminta suunniteltu etukäteen vai ei. Havainnoinnin ja dokumentoinnin työnjako sovitaan työntekijöiden kesken etukäteen. Dokumentointi voi olla kirjallista tai se voidaan toteuttaa vaihtoehtoisesti äänittämällä tai videoimalla. (Varhaisen tuen-käsikirja 2012.)

Lapsihavainnoinnissa seurataan lasta tai lapsiryhmää päiväkodin arjessa tapahtuvissa tilanteissa, kuten perushoito- ja siirtymätilanteissa sekä ohjatun toiminnan ja leikin aikana (Järvinen, Laine & Hellman-Suominen 2009, 152). Lapsihavainnoinnin lähtökohtana on työntekijän halu tutustua lapseen ja tarkoituksena keskittyä lapsen sen hetkiseen tilanteeseen, kokemusmaailmaan sekä kasvun ja kehityksen ymmärtämiseen. Havainnoinnilla voidaan laadullisesti arvioida lapsen tilannetta ja kehitystä. (Pihlaja 2004, 154.) Yksilöhavainnoinnin tärkeys korostuu kun työntekijä on havainnut huolen aiheita lapsen kasvussa tai kehityksessä. Tällaisessa tilanteessa työntekijä voi keskittyä havainnoimaan lasta ja kirjaamaan havainnot ennalta sovituksi ajaksi osallistumatta itse päiväkodin toimintaan. Yksilöhavainnoinnin kautta työntekijä tutustuu lapseen huomaamalla hänen yksilölliset vahvuutensa, kehitykselliset tarpeensa sekä kiinnostuksen kohteet. Vuorovaikutus lapsen ja työntekijän välillä kehittyy työntekijän tutustuessa lapseen paremmin. Työntekijä saa havainnoinnin kautta tietoa, jonka avulla voidaan suunnitella lapsen kehityksen tukemista eri keinoilla. Lapselle voidaan tehdä vaihtoehtoisia toimintamalleja ja suunnitella sekä toteuttaa yksilöllistä tuettua toimintaa. Havaintoja käytetään tukena myös keskusteluissa vanhempien kanssa. (Huhtanen 2004b, 68–70; Fawcett 2009, 15–23; Koivunen 2009, 24–28.)

3.2 Omahoitaja lapsen kasvun ja kehityksen tukijana

Hyvän päivähoidon tunnusmerkkejä ovat kasvatustieteen tohtorin, sosiaalityön ja perhetutkimuksen dosentin, Mirjam Kallandin mielestä (2011, 158–170) muun muassa pieni ja pysyvä ryhmä sekä hyvin kouluttautunut ja lapsen sitoutunut omahoitaja. Työntekijöiden kouluttautumisessa pitää hänen mielestään painottaa muun muassa lapsihavainnointia. Tärkeä osa hyvää päivähoitoa on hoitajan ja lapsen välinen ennakkoiva sekä sensitiivinen vuorovaikutus. Lapsella on tärkeää olla tuttu omahoitaja, johon hän voi turvautua saadakseen hellyyttä ja empatiaa. Vanhempien ja lasten välisiä kiintymyssuhteita tutkineen Kallandin mielestä kiintymyssuhdeteorian mukainen lapsen tarve turvallisiin ja pysyviin ihmissuhteisiin luo päivähoidolle paineita omahoita-

juuden kehittämiseksi. Lapsi tarvitsee turvallisen sylin ja aikuisen huolehtimaan itsestään vanhempien ollessa työssä.

Kalland viittaa artikkelissaan, Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa, Helsingin kaupungin omahoitajamalliin, jossa lapsi ja hoitaja luovat kiinteän suhteen jo päiväkotiin tutustumisvaiheessa. Keskustelemalla vanhempien kanssa omahoitaja tutustuu lapseen ja vanhempiin. Keskusteluissa vanhempien kanssa pyritään selvittämään heidän mielikuviaan ja pelkojaan sekä toiveitaan päivähoidosta. Omahoitajan on tärkeää tuntea lapsen persoonan piirteet, temperamentti ja vahvuudet, jolloin lapselle voidaan luoda turvallinen ympäristö leikkiä, oppia ja kehittyä. Vanhempien kanssa keskustellaan muun muassa lapsen tavoista ilmaista tunteitaan kuten suuttumusta, pelkoa ja ahdistusta. Mallin mukaan omahoitaja käy lapsen kotona tutustumassa ja lapsi tullessaan tutustumaan päiväkotiin lähes poikkeuksetta valitsee hoitajakseen omahoitajan, joka on hänen kotonaan käynyt tutustumassa. Lapset valitsevat aina itselleen omahoitajan jos se on mahdollista, vaikka päiväkodissa ei noudatettaisikaan omahoitajamallia. Lapsen aloittaessa päivähoidossa, voidaan turvallisuuden tunnetta vahvistaa mahdollistamalla työjärjestyillä omahoitajan keskittyminen lapseen etenkin arjen tilanteissa, kuten tulo- ja lähtötilanteissa, ruokailuissa, päivälevossa ja pukemis- ja riisumistilanteissa. Näissä tilanteissa omahoitaja voi tutustua ja luoda suhdetta lapseen sekä havainnoida perheen toimintamalleja ja keskinäistä vuorovaikutusta.

Omahoitajan tulee antaa lapselle tilaa tuoda esille niin positiivisia kuin negatiivisiakin tunteita. Hoitosuhteessa onkin tärkeää empaattinen vuorovaikutus ja hyväksyntä, itsetunnon tukeminen, voiman ja tietoisuuden lisääminen. Hoitajan empaattiseen vuorovaikutukseen kuuluu tärkeimpänä luottamus ja aitous. Kuunteleminen on lapselle kiinnostuksen osoittamista ja ymmärtämistä. Kuunteleminenkin on hoitosuhteessa aktiivista toimintaa, vaikka hoitajan ilmaisut voivat olla vain myöntelyä ja vahvistavia lausahduksia. Omahoitajan ja lapsen välinen turvallinen vuorovaikutussuhde luo lapselle mahdollisuuden puhua hoitajan kanssa oman perheensä asioista avoimemmin. (Munnukka 2002, 166-168.) Vanhemmat päättävät omalta osaltaan millaista tietoa he jakavat työntekijän kanssa lapsestaan ja perheestään. Lapsen ja perheen asiat kuuluvat vaitiolovelvollisuuden piiriin ja niistä keskustellaan vain oman tiimin kesken. Työntekijä voi pohtia millaista tietoa hän tarvitsee vastatakseen lapsen ja perheen tarpeisiin mahdollisimman hyvin. Tärkeitä tietoja ovat luonnollisesti ainakin lapsen kasvuun ja kehitykseen liittyvät asiat, jotka helpottavat työntekijän työskentelyä lapsen tukemi-

seksi. Ammattitaitoinen työntekijä voi tukea lapsen kasvua ja kehitystä ilman kaiken kattavaa tietoa lapsen ja perheen taustoista. (Koivula 2004, 82–83, 173–174.)

3.3 Moniammatillinen työskentely päiväkodissa

Päivähoito on moniammatillista tiimityötä, johon eri ammattiryhmät tuovat omaa asiantuntemustaan ja osaamistaan. Kaikille kuuluvia työtehtäviä ovat lapsen kasvun ja kehityksen tukeminen, oppimisen edistäminen, vanhemmuuden ja kotikasvatuksen tukeminen ja hoito-, hoiva- ja huolenpitotehtävät. Työntekijöiden tehtävärakenteella voidaan turvata tarvittava osaaminen ja ammatillinen toiminta. Tehtävärakenteella on suora vaikutus hoidon, kasvatuksen ja opetuksen sekä perheiden ja lasten hyvinvoinnin tukemisen laadukkuuteen. Lastentarhanopettajan toiminnan painopisteenä on opetukseen ja pedagogiikkaan liittyvät toiminnot, lapsiryhmien ohjaaminen, perheiden tukeminen, psykososiaalinen työ sekä erityistä tukea ja hoitoa tarvitsevien lasten hoidon ja tuen varmistaminen. Lastentarhanopettajan vastuulla on toiminnan suunnittelu ja toteuttaminen sekä arviointi ja kehittäminen. Lastentarhanopettajan kelpoisuuden omaavien kasvatustieteen kandidaattien ja sosionomien (AMK) erilaisten koulustaustojen tuottamat erityiset osaamisalueet suositellaan huomioitavaksi työtehtäviä määritellessä. Lähihoitajan työtehtävissä painotetaan erityisesti hoito-, hoiva- ja huolenpitotehtäviä. Päiväkotien olisi mahdollista hyödyntää nykyistä enemmän lähihoitajien terveydenhuollollista peruskoulutusta sekä heidän ammattitaitoaan terveyden edistämisen ja sairauksia ehkäisemisen kannalta. (Sarvimäki & Siltaniemi 2007, 44–45; Arenius 2011, 8–9.)

Päivähoidossa tiimi on yleensä muutamasta työntekijästä koostuva työryhmä, johon kuuluu koulutustaustaltaan ja -tasoltaan erilaisia ihmisiä. Lisäksi erilainen työkokemus ja työhistorian pituus varhaiskasvatuksessa tuo omanlaista näkökulmaa ja ulottuvuutta tiimin ammatillisiin lähtökohtiin. Voidaan ajatella, että eri tiimien ihmisistä ja päiväkodinjohtajasta koostuu sisäinen moniammatillinen työyhteisö päiväkotiin. Joissakin päiväkodeissa tätä moniammatillisuutta on täydentämässä myös erityislastentarhanopettaja, joka on osa jotakin työtiimiä. Keskustelut ja omien ajatusten peilaaminen oman tiimin jäsenten kanssa on huolen herätessä erittäin tärkeää. Tiimiltä voi saada tukea omille havainnoille ja myös pyytää muita tiimin jäseniä havainnoimaan huolta herättänyttä tilannetta. Päiväkodin ulkoisista yhteistyökumppaneista koostuu toinen moniammatillinen kokonaisuus. Näihin yhteistyökumppaneihin kuuluu muiden muas-

sa erityislastentarhanopettaja, kiertävä erityislastentarhanopettaja, sosiaalitoimi, neuvola. Näiden kaikkien antama tuki antaa esimerkiksi konsultaatio mahdollisuuden pienenkin huolen kohdalla. Päivähoidossa toteutettavaa kasvatustoimintaa on siis tukemassa laaja yhteistyökumppaneiden verkosto. (Huhtanen 2004b, 85–87; Asikainen 2009, 57.)

Tiimin toiminnassa tulee tavoitella jäsenten välistä yhteistyötä, jossa kaikki toimivat yhdessä sovittujen sääntöjen mukaisesti yhteisen tavoitteen saavuttamiseksi. Tiimin jäsenten tulee sopia yhteisesti työjaosta ja vastuualueista. Hyvän tiimin tunnusmerkkejä ovat avoin keskustelu ja rakentavasti annettu palaute. Kerran kuukaudessa olisi hyvä käyttää aikaa tiimin toiminnan arviointiin. Tiimipalavereissa voidaan käydä moniammatillista keskustelua lapsiryhmän lapsessa havaituista huolen aiheista, sopia yhteisiä toimintatapoja lapsen tukemiseksi sekä yhdessä keskustella vanhempien kanssa käydyistä kasvatuskeskusteluista. Keskusteltaessa lapsessa havaituista huolen aiheista tiimissä sovitaan tapa, jolla huoli otetaan puheeksi sekä kuka tiimin jäsenistä ottaa huolen puheeksi vanhempien kanssa. Tiimipalavereissa voidaan myös purkaa tunteita, joita puheeksiottotilanteessa on koettu. (Koivunen 2009, 192–194.)

Erilaiset lasten ja perheiden kanssa työskentelevät tahot tarjoavat myös päivähoidon käyttöön omaa asiantuntemustaan. Näistä esimerkkeinä mainittakoon kulttuuri- ja liikuntapalvelut, koulutoimi sekä seurakuntien työntekijät. Tämä verkostoyhteistyö nousee keskeiseen asemaan varsinkin silloin kun lapsen kehitys vaarantuu. Kuopiossa on tarjolla mahdollisuus käyttää verkostokonsulttien apua tämän verkostoyhteistyön tehostamiseksi. Noin 30 verkostokonsultista on muodostettu niin sanottu pankki, johon on kerätty kaupungin työntekijöistä Terveystien ja hyvinvoinnin laitoksen järjestämän verkostokonsulttikoulutuksen käyneitä eri alojen ammattilaisia. Konsulttien apua voi käyttää asiakas-, viranomais- ja työyhteisöpalavereissa kun keskustelut ilman ulkopuolista tukea eivät tunnu tuottavan tavoiteltua tulosta. (Varhaisen tuen-käsikirja 2012.)

4 LASTENSUOJELUTARPEEN HAVAITSEMINEN JA PUHEEKSIOTTO

Työntekijän havaitessa lapsen käyttäytymisessä tapahtuneen muutoksia, hänen kannattaa ensimmäiseksi kysyä kenen ongelmasta on kysymys. Liittyykö ongelma lapsen

kehitykseen tai elämänpiiriin, lapsiryhmään tai toimintaympäristöön vai kokeeko työntekijä lapsen käyttäytymisen ongelmalliseksi. Lapsen käyttäytymisestä herännyt huoli antaa aihetta varhaiselle puuttumiselle ja prosessin käynnistää huolen puheeksiottaminen. Varhaisen puuttumisen kriteerit lähtevät arvioinnista, jossa työntekijä pohtii lapsen hyvinvoinnin toteutumista, avun tarvetta sekä mahdollisia oppimisvaikeuksia. Työntekijän on myös pohdittava omia lähtökohtiaan, haluaako työntekijä lapsen käyttäytymisen muuttuvan, jotta hänen olisi helpompi toimia lapsen kanssa. Työntekijän on pohdittava myös omia toimintatapojaan ja tunteitaan. (Koivunen 2009, 88–93.)

Varhainen puuttuminen yksilötasolla tarkoittaa toimimista mahdollisimman varhain ja mahdollisimman avoimesti heti kun työntekijällä on herännyt huoli lapsesta tai perheestä. Tällöin on usein jäljellä vielä useita mahdollisia vaihtoehtoja toimia. Varhainen puuttuminen pyritään toteuttamaan mahdollisimman hyvässä yhteistyössä perheen kanssa luottamuksellisuutta korostaen. Erilaisin toimenpitein pyritään vähentämään tai poistamaan kokonaan työntekijän huoli lapsesta tai perheestä. (Huhtanen 2004a, 203–206.)

4.1 Kaltoinkohtelun tunnistaminen

Rakkaus, kuulluksi ja nähdyksi tuleminen, sekä hyväksyntä ja arvostus ovat niin lasten kuin aikuistenkin tärkeimmät perustarpeet. Lisäksi välttämättömiä tarpeita ovat ravinto, puhtaus, huolenpito, vaatetus, virikkeet, terveydenhuolto ja koulutus, joista tulee lain mukaan huolehtia myös päivähoitossa, koulussa, sijaistiloissa ja lastensuojelulaitoksissa. Hyvä huoltaja on läsnä ja antaa lapselle rakkautta ja huolehtii fyysisistä perustarpeista riittävässä määrin. Laiminlyönnistä puhutaan, kun lapsen perustarpeet jäävät tyydyttämättä lapsesta vastuussa olevan aikuisen toimesta tai lapsi jää ilman aikuisen turvallista huolenpitoa. Fyysisten perustarpeiden puutteellisuus on yleistä. Vanhemmat voivat tarkoituksella laiminlyödä lapsensa hoidon ja huolenpidon, olla emotionaalisesti kylmiä häntä kohtaan ja näillä toimillaan altistaa lapsen kasvun ja kehityksen vääristymille. (Söderholm 2004, 56–60.)

Vanhemmat voivat ymmärtämättömyydessään laiminlyödä lapsen turvallisuudesta ja psyykkisestä hyvinvoinnista huolehtimisen. Etenkin vanhempien päihde- ja mielenterveysongelmat aiheuttavat kyvyttömyyttä huolehtia lapsen perustarpeista ja yleensä vanhemman vastuusta. Vanhemmalla tulisi olla kyky hyväksyä lapsi omana itsenään,

nähdä hänen kehitysasteensa ja mahdollisuutensa selviytymiseen, olla henkisesti läsnä lapsen maailmassa ja tuntea empatiaa lasta kohtaan. Empatian puuttuminen, sitoutumattomuus lapseen ja mahdolliset kielteiset tunteet lasta kohtaan voivat aikuisen mielessä oikeuttaa hänet laiminlyömään lapsen tarpeita. (Söderholm 2004, 56–60.)

Merkkejä turvattomasta vanhemmuudesta ja vanhemmuuden tuen tarpeesta voivat olla esimerkiksi vanhemman vaikeudet asettaa rajoja lapselle, jolloin esimerkiksi kiukutteleva ja huutava lapsi saa päiväkotiin tullessaan tai lähtiessään tahtonsa läpi. Merkkejä vanhemman elämänhallinnan puutteellisuudesta taas voivat olla lapsen epäsäännölliset hoitoajat tai tilanteet, joissa lasta hakevat tai tuovat aikuiset vaihtuvat tiheästi. Pitkään jatkuneet ongelmat lapsi–vanhempi-vuorovaikutuksessa voivat tuottaa lapselle vaikeuksia kiintymyssuhteen muodostamisessa, jolloin vaikeudet heijastuvat käyttäytymiseen, oppimiseen ja tunnesuhteisiin. Pienten lasten oireilu voi näkyä esimerkiksi lasten itkuisuutena arjen erilaisissa vuorovaikutustilanteissa kuten nukkumis- tai syömistilanteissa tai reagoimattomuutena vanhemman lähtöön tai tuloon. Lapsi saattaa myös oireilla olemalla iloton, huomattavan kiltti ja itkuton. Monet näistä lapsista vetäytyvät vuorovaikutuksesta myös työntekijöiden ja muiden ryhmän lasten kanssa toimiessaan. (Räihä 2001, 71–79.)

Varhaiskasvatuksen ammattilaisille suuntaamassaan vanhempien alkoholin käyttöä koskevassa oppaassa Itäpuisto ja Taitto (2010) tuovat esille päihdeperheen lapsen yleisessä olemuksessa tai käyttäytymisessä näkyviä piirteitä. Samoja piirteitä voidaan havaita lapsessa, jonka perheessä esiintyy väkivaltaa tai vanhempien mielenterveyden ongelmia tai perheen tilanne on muutoin haastava. Tunnusmerkkejä ovat:

- Lapsen vaatteet ovat likaiset, lapsi on hoitamattoman oloinen ja usein todella nälkäinen.
- Lapsen vaatetus on usein puutteellista sekä rikkinäistä.
- Lapsi on jatkuvasti väsynyt tai masentunut.
- Lapsella on liiallinen huoli vanhemmistaan tai sisaruksistaan.
- Lapsen käytös muuttuu tai hän riehuu, ahdistuu, pelkää, takertuu ja on keskittymiskyvytön.
- Lapsi toistaa leikkiessään kotitilanteita: riitely, väkivalta, puhuu päihteistä, matkii humalaista käyttäytymistä.
- Lapsi hakeutuu takertuvasti aikuisten seuraan.
- Lapsi ilmaisee pelkojaan suoraan tai epäsuorasti.

- Lapsi kertoo asiasta suoraan tai peitellysti hoitajalleen.

Laiminlyönti on vaikeasti havaittavissa oleva perheen sisäisen toiminnan ongelma. Ei ole olemassa selviä merkkejä eikä oireita, joista ammattihenkilö voisi todeta lapsen olevan laiminlyönnin uhri. Perheessä esiintyvistä väkivallasta, alkoholiongelmista tai muista huolistaan ja peloistaan lapsi saattaa kertoa vain kohdatessaan ammattihenkilön, joka saa lapsen luottamaan itseensä. Ammattihenkilö voi myös laiminlyödä lasta, ohittamalla hänen huolensa tai olemalla ottamatta esille huomaamia puutteita lapsen hyvinvoinnissa ja turvallisuudessa. (Söderholm 2004, 56–60.)

4.2 Huolen herääminen

Pro gradussaan Johanna Ahopalo (2011, 23–26.) kuvaa huolen heräämistä lapsen kehityksen tukemiseen tähtäävänä prosessina, jonka työntekijä käynnistää kokiessaan huolta lapsen hyvinvoinnista ja viedessään huoltaan tiedoksi muille työntekijöille, vanhemmille ja yhteistyötahoille. Tämä prosessi tunnetaan useilla nimillä, kuten varhainen puuttuminen, varhainen tuki, varhainen vastuu, erityinen tuki, huoli tai interventio. Päiväkodin tavoite tässä prosessissa on tukea lasta yhteistyössä vanhempien kanssa. Huolen heräämisen prosessissa ensiarvoisen tärkeää on työntekijöiden toteuttama lapsihavainnointi ja lapsen kehityksen seuranta sekä arviointi. Kirjatessaan havaintojaan työntekijä mahdollistaa tilanteisiin palaamisen myöhemmässä vaiheessa sekä helpottaa mieleen palauttamista. Huolen arvioinnissa keskeiseen osaan nousevat havainnot lapsesta, vanhemmista ja kodin olosuhteista.

Huolen vyöhykkeistö on Arnkilin, Eriksonin ja Terveysten ja hyvinvoinninlaitoksen yhteistyössä kehittämä apuväline haastaviin tilanteisiin lasten, nuorten ja perheiden kanssa työskenteleville. Sijoittamalla itsensä vyöhykkeistölle työntekijän on mahdollista arvioida oman huolensa astetta, auttamismahdollisuuksiaan ja moniammatillisen yhteistyön mahdollista tarvetta. Huolen vyöhykkeistölle sijoitetaan työntekijä ja huoli eikä lasta tai perhettä. Alkuperäisessä Huolen vyöhykkeistössä oli neljä vyöhykettä, jotka kuvasivat tilannetta siten, että toisessa ääripäässä ei ole huolta ja toisessa ääripäässä huoli on suuri. Vyöhykkeiden rajapinnat ovat joustavat ja aina tulee pitää mielessä, että huoli on subjektiivinen kokemus. Tämän takia eri työntekijöillä saattaa olla samasta lapsesta tai perheestä eri vyöhykkeille asettuva huoli. (Eriksson & Arnkil 2005, 25–27.)

EI HUOLTA	PIENI HUOLI		HUOLEN HARMAA VYÖHYKE		SUURI HUOLI	
1	2	3	4	5	6	7
Ei huolta lainkaan.	Pieni huoli tai ihmettely käynyt mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin vahva.	Huoli tai ihmettely käynyt toistuvasti mielessä; luottamus omiin mahdollisuuksiin hyvä. Ajatuksia lisävoimavarojen tarpeesta.	Huoli kasvaa; luottamus omiin mahdollisuuksiin heikkenee. Mielessä toivomus lisävoimavaroista ja kontrollin* lisäämisestä	Huoli tuntuva; omat voimavarat ehtymässä. Selvästi koettu lisävoimavarojen ja kontrollin lisäämisen tarve.	Huolta paljon ja jatkuvasti: lapsi/nuori vaarassa. Omat keinot loppumassa Lisävoimavaroja ja kontrollia saatava mukaan heti	Huoli erittäin suuri: lapsi/nuori välittömässä vaarassa. Omat keinot lopussa. Muutos lapsen tilanteeseen saatava heti

TAULUKKO 1. Huolen vyöhykkeistö (Eriksson & Arnkil 2005, 25.)

Huolen vyöhykkeistö on työvälineenä käytössä myös Kuopion kaupungin päiväkodeissa. Alkuperäisestä vyöhykkeistöstä on lisäksi muokattu työn helpottamiseksi malli, joka kuvaa tarkemmin tilanteita juuri päiväkodin arjessa. Tässä mallissa on pyritty konkretisoimaan kutakin vyöhykettä kuvaamalla eri tavoin lapsen leikin ja arjen olennaisia piirteitä sekä perheen kanssa tehtävän yhteistyön laatua. Näiden kuvattujen asioiden kautta työntekijän on helpompi asettaa itsensä ja oma huolensa vyöhykkeistölle. Jokaisen vyöhykkeen kohdalle on lisätty myös tietoa siitä, millaisia palveluita perheelle on tarjolla sekä millaisia toimenpiteitä tai yhteistyökuvioita voidaan tarvittaessa harkita. (Varhaisen tuen-käsikirja 2012.)

4.3 Huolen julkittaminen

Huolen herääminen lapsesta tai vanhemmuudesta haastaa päivähoidon työntekijän rakentamaan luottamusta ja yhteistyötä vanhempien kanssa, jotta voidaan yhdessä auttaa lasta kasvamaan ja kehittymään. Työntekijältä odotetaan kykyä puhua havainnoistaan rehellisesti, kunnioittavasti ja kuunnellen. Lapsi tarvitsee ympärilleen turvallisia aikuisia ja perhe tarvitsee kasvatuskumppanin, joka aidosti välittää ja kuuntelee. (Kaskela & Kekkonen 2006, 37.) Määttä ja Rantala (2010, 130–131) kuvaavat kasvatuskumppanuuden olevan parhaimmillaan vuorovaikutussuhde, jonka tavoitteena on sitouttaa vanhemmat ja työntekijä tukemaan lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Kasvatuskumppanuuden syntyminen vaatii kuuntelua, dialogia, kunnioitusta ja luot-

tamusta. Luottamuksellisissa ja toistuvissa keskusteluissa luodaan yhteisiä pelisääntöjä sekä huomioidaan lapsen erilaiset tavat toimia kotona ja päivähoidossa. Huolen puheeksiottamista helpottaa luottamuksen syventäminen päivittäisillä keskusteluilla.

Työntekijän tavoitteena huolen puheeksiotossa tulee olla yhteistyön alkaminen ja lapsen asioiden kehityksen kääntyminen myönteiseen suuntaan. Yhteistyöllä tavoitellaan vanhempien ja työntekijöiden voimavarojen yhdistymistä lapsen tueksi, jolloin perhe oman elämänsä asiantuntija työskentelee yhdessä lapsen kehityksen asiantuntijana toimivan työntekijän kanssa. Tavoitteena on ottaa hankala asia puheeksi kunnioittavasti, perheelle tukea tarjoten ja työskentelyn eettisiä periaatteita noudattaen. Huolen puheeksiottamisessa onkin tärkeää voimavarakeskeisyys ja dialoginen työote. Dialoginen työote on varhaisen puuttumisen ja osapuolten avoimen ja osallistavan yhteistyön mahdollistava toimintamalli. (Eriksson & Arnkil 2005, 29–30.) Dialogisuus vaatii työntekijältä keskittymistä ja läsnäoloa eläytyvään kuuntelemiseen, joka näyttäytyy vanhemmille aitona kiinnostuksena, empaattisuutena ja rehellisyytenä. Eläytyvä kuunteleminen vaatii onnistuakseen turvallisen ja myönteisen ilmapiirin keskustelulle. Työntekijältä vaaditaan halua ja uskallusta ottaa vastaan vanhempien viestejä sekä kykyä sietää erilaisia tunteita, kuten suuttumusta, ahdistusta ja hämmennystä. (Ahopalo 2011, 30.)

Varhainen puuttuminen voi tapahtua erikseen sovitulla puheeksiotolla vanhempien kanssa tai esimerkiksi varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelun lomassa on luonteva hetki ottaa esille havainnot lapsesta ja käyttää tätä tilannetta myös heränneiden huolten puheeksiottamisessa vanhempien kanssa. Varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelut perustuvat tiettyyn rakenteeseen, jossa vanhempi ensin itse kuvaa lastaan ja tuottaa myös mahdollisia haasteellisia kohtia lapsen kasvatuksessa. Haasteista voidaan keskustella yhdessä ja omahoitaja voi tarvittaessa hienovaraisesti myös ohjata tilannetta. Lopputuloksena saattaa olla yhdessä mietitty ratkaisu haasteisiin lapsen kanssa, jolloin varhaiskasvatussuunnitelma-keskustelu on ollut samalla myös puheeksiottotilanne. (Hujala ym. 2007, 114–117; Alasuutari 2010, 195–197.) Otetaan huoli lapsesta esille sitten erikseen sovitussa tilanteessa tai päivähoidon rakenteisiin kuuluvassa tilanteessa, jo pelkkä puheeksiotto voi saada muutoksen alulle lapsen kehityksen ja hyvinvoinnin turvaamiseksi.

4.4 Tunteet koettelevat ammatillisuutta puheeksiotossa

Empatiakyky on varhaiskasvatuksen työntekijälle keskeinen osa ammattitaitoa ja kasvatustyötä. Hyvässä kasvatuskumppanuudessa työntekijä tuntee empaattisuutta lapsen vanhempia kohtaan ja löytää positiivisia piirteitä lapsen sekä vanhempien elämästä. Hankalat asiakastilanteet herättävät tunteita ja haastavat työntekijän ammatillisuutta tuomalla esiin pelkoa, surua, riittämättömyyttä, avuttomuutta ja ahdistusta. Hankalia tilanteita työssä ei voi välttää tai vähätellä laiminlyömättä samalla tehtäviään. Onnistunut vuorovaikutus vaatii luottamusta, toivoa ja välittämistä. Haastaviksi koetut vuorovaikutustilanteet pakottavat työntekijän pohtimaan omia arvojaan, asenteitaan ja tunteitaan, jotta hän voi suhtautua empaattisesti vanhempien suruun lapsen erityisyydestä tai osaamattomuudesta. Empaattisesti suhtautuva työntekijä antaa kunnioittavasti tilaa vanhempien tunteille. Päivähoidon työntekijän työhön kuuluu ilon ja surun sekä onnen ja vihan tunteiden kohtaamista. (Kaskela & Kekkonen 2006, 30–31.)

Työntekijän ottaessa huolensa puheeksi vanhempien kanssa, vanhemmat ovat tilanteessa, jossa heidän on myönnettävä, nähtävä ja tunnustettava, ettei kaikki ole heidän lapsellaan hyvin. Tämä on yksi vanhemmuuden vaikeimmista hetkistä. Nämä vuorovaikutustilanteet ovat haasteellisia juuri vanhempien vahvan tunnelatauksen takia. Vanhemman olisi pysähdyttävä miettimään oman lapsensa asioita. Tunteet ovat pinnassa ja usein vanhempi tarvitsee aikaa ja tilaa arvioidakseen tilannetta voidakseen kuunnella muita ja itseään. (Ahopalo 2011, 29.)

Turun seudulla 2001-2003 toteutetussa Kasvuturve-projektissa selvitettiin haastatellamalla vanhemmilta, kuinka he toivoisivat päivähoiton työntekijöiden ottavan huolensa puheeksi heidän kanssaan. Useat vanhemmat olivat ilmaisseet haluavansa työntekijän olevan avoin ja suorasanainen, mutta he pitivät tärkeänä myös vanhemmuutta arvostavaa ja kunnioittavaa puhetta. Aika ja paikka keskustelulle tulisi varata huolellisesti, mutta keskustelun avauksen voi tehdä päivähoitoon tulo- tai lähtötilanteessa, jonka jälkeen sovitaan tarkempi aika ja rauhallinen paikka keskustelulle. Haastatellut olivat korostaneet vanhempien asiantuntijuutta sekä vanhemmuuden kunnioittamista, toisaalta työntekijöiltä odotettiin nopeaa ja tiukkaakin puuttumista. Vanhemmat kokivat, että keskustelut tulee aloittaa vanhemmista ja perheen tilanne tulisi selvittää ennen johtopäätösten tekoa. (Koivula 2004, 97.)

Työntekijän tulee luottaa omaan tunteeseensa ja viedä huolen tunnettaan eteenpäin. Toisilta työntekijöiltä saatu mitätöivä palaute on voinut saada työntekijän luottamuksen omaan vaistoon, tuntemuksiin ja taitoon horjumaan. Puheeksi ottamattomat huolet kuluttavat energiaa ja estävät näkemästä kokonaisuutta. Ottamalla puheeksi huolensa tiimin ja vanhempien kanssa työntekijä ottaa harkitun riskin virhearvioinnista lapsen hyvinvoinnin edistämiseksi. Huolen puheeksiottoon on mahdollista saada koulutusta, jolloin kaikkea ei tarvitse opetella onnistumisten ja erehdysten kautta. Käytännön tilanteista saadut positiiviset kokemukset antavat todellista oppia ja työtovereiden tuki auttaa työntekijää kantamaan vastuuta. Yhdessä sovittu varhaisen puuttumisen toimintakulttuuri, johon kaikki työntekijät sitoutuvat ja noudattavat menettelytapoja helpottaa myös yksittäisen työntekijän vastuuta sekä antaa tukea huolen käsittelyyn. (Ahopalo 2011, 24–25.)

Kuopion kaupungin työntekijöilleen antamassa ohjeistuksessa korostetaan sitä, että työntekijän tulee ilmaista oma huolensa lapsesta tai perheestä sen sijaan, että toisille lapsen tai perheen ongelmia. Tästä lähtökohdasta on helpompaa työskennellä yhdessä, molempien voimavarat yhdistäen kohti lapsen hyvinvointia. Huolen puheeksi ottamisen jälkeen sovitut varhaiskasvatuksen tukitoimet kirjataan lapsen yksilölliseen varhaiskasvatussuunnitelmaan. Kuopiossa päivähoiton työntekijöille on esitetty huolen julki tuomisen tueksi 5K-sääntö (Liite 1) ja Puheeksiottamisen peukalosäännöt (Liite 2). Puheeksiottamisen peukalosääntöjen avulla työntekijän on mahdollista jäsentää ajatuksiaan ja valmistautua huolen puheeksi ottamiseen vanhempien kanssa. 5K-sääntö taas keskittyy kunnioituksen, kuuntelun, keskittymisen, keveyden ja kärsivällisyyden kautta luomaan mahdollisimman toimivan ja tuloksellisen keskustelun työntekijän ja vanhemman välille. (Varhaisen tuen-käsikirja 2012.)

Vanhempien reagoidessa työntekijän mielestä negatiivisesti hänen viestiinsä lapsen hyvinvoinnista syntyy herkästi erilaisia tunteita, kuten vihaa, pettymystä ja pelkoa sekä vanhempien toiminta voidaan tulkita epäoikeudenmukaiseksi. Työntekijän on hyvä miettiä etukäteen millaisia tunteita keskustelut voivat herättää, jotta tunteet eivät tule yllätyksenä ja työntekijä voi valmistautua kohtaamaan ne. Pystyäkseen suhtautumaan ammatillisesti vanhempien tunteisiin on tärkeää erottaa ammatilliset ja henkilökohtaiset tunteet toisistaan. Ammatillinen työote pitää sisällään työntekijän ymmärryksen työn tuomista haasteista osana ammattia ja työtä, jolloin työntekijä voi suhtautua niihin ammatillisesti kokematta henkilökohtaisia tunteita esimerkiksi loukkaan-

tumista. Maltillisen rauhallinen eläytyvä kuunteleminen usein vaikuttaa rauhoittavasti myös vanhempien tunteisiin ja helpottaa keskusteluyhteyteen palaamista. Kielteinen palaute tulee kyetä ottamaan vastaan neutraalisti ja vakavasti. Haastavassa vuorovai-
kutustilanteessa kannattaa pitää yllä katsekontaktia ja toistaa välillä vanhempien sano-
ja, jotta he ymmärtävät työntekijän kuuntelevan heitä. Päivähoidossa työntekijä kokee
usein psyykkisiä kuormitustekijöitä, kuten työntekijän havainnot lapsen ja perheen
hyvinvoinnin vaarantumisesta. Huolehtuminen lapsen hyvinvoinnista ja työntekijän
halu auttaa lasta sekä perhettä kuormittavat psyykkisesti. (Koivunen 2009, 131, 167.)

Valtioneuvoston periaatepäätöksessä (2002) linjataan varhaiskasvatusta valtakunnalli-
sesti ja linjauksissa muun muassa puhutaan työnohjauksen sekä täydennyskoulutuksen
merkityksestä. Työnohjauksella ja koulutuksella mahdollistetaan päivähoiton pysy-
minen mukana yhteiskunnallisissa muutoksissa. Työntekijöiden koulutus ja työnohja-
us mahdollisuudet vaihtelevat huomattavasti kunnittain. Linjauksessa tuodaan esille
työnohjauksen merkitys päivähoiton kehittämisessä ja työntekijöiden ammattitaidon
ylläpitämisessä sekä työssä jaksamisessa yhä vaativampien lasten ja perheiden parissa.
Koulutuksissa tulisi linjauksen mukaan siirtyä yksittäisistä koulutuksista koko työyhtei-
teisöä koskevaksi kouluttautumiseksi. Sosiaali- ja terveysministeriön, opetusministeri-
ön sekä kuntien tulee huolehtia päivähoiton täydennyskoulutuksen ja työnohjauksen
rahoituksesta sekä toimivien rakenteiden luomisesta näiden mahdollistamiseksi. Lin-
jauksessa on todettu huolen aiheiksi isot lapsiryhmät, sijaisten puute ja kasvatusyhteis-
työ päivähoiton sekä vanhempien välillä.

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Opinnäytetyön aihealueeksi valikoitui varhaiskasvatuksen ja lastensuojelun tarkastelu
kirjoittajien opintojen suuntautumisen ja henkilökohtaisen mielenkiinnon perusteella.
Kuopiossa on lastensuojelun viranomaisten ja päivähoiton yhteistyön ja sen toimi-
vuuden aihealueelle sijoittuva laaja tutkimushanke käynnissä. Keskustelimme hank-
keen toteuttajien kanssa mahdollisuudesta toteuttaa opinnäytetyö osaprojektina hank-
keen sisällä, mikä kuitenkin opinnäytetyön nopean aikataulutuksen takia ei onnistunut.
Keskusteluissa esille tulleista ideoista valitsimme ja jalostimme opinnäytetyömme
aiheeksi lastensuojelullisen tarpeen huomaamisen ja puheeksioton tarkastelemisen
päiväkodeissa. Kuopiossa tällaista tutkimusta ei ole aiemmin tehty. Haimme Kuopion

kaupungin Varhaiskasvatustalvasta tutkimuslupaa, jonka saimme 26.10.2011 (Liite 3).

5.1 Tutkimustehtävä ja kohderyhmä

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Kuopion kaupungin päiväkotien työntekijöiden kokemuksia lastensuojelutarpeen huomaamisesta ja puheeksiotosta. Kartoitettiin työntekijöiden kokemuksia siitä, missä havainnointitilanteissa ja millaisin merkein lastensuojelullinen tarve näyttäytyy. Lisäksi selvitettiin mitä asioita työntekijät pitävät tärkeinä suunnitellessaan ja toteuttaessaan puheeksiottotilanteita. Tutkimuksen taustaksi kerättiin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä siitä, mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on ja miten sitä heidän näkemyksensä mukaan voitaisiin kehittää.

Kohderyhmään valittiin kahdeksan päiväkotia Kuopion kaupungin alueelta. Kuopiossa on seitsemän päivähoitoaluetta, joista yksi koostuu maaseutualueista. Maaseutualueet rajattiin tämän tutkimuksen ulkopuolelle. Näin ollen kuudelta päivähoitoalueelta valittiin tutkimukseen mukaan sattumanvaraisesti kahdeksan päiväkotia niin, että suhteutettuna päiväkotien yhteismäärään (n=38) suurimmilta alueilta mukana oli kaksi päiväkotia ja lopuista yksi. Tutkimukseen päätettiin ottaa mukaan päiväkoteja kaikilta päivähoitoalueilta, vaikka olikin vahva oletamus, että tietyillä alueilla kokemusta tutkimuksen aihealueesta on enemmän kuin toisilla. Päätökseen päädyttiin siksi, että vastaajien joukkoon valikoituisi tällöin todennäköisesti myös kokemattomampia työntekijöitä. Tutkimukseen osallistuneita päiväkoteja ei yksilöity, jotta kaikki vastaajat säilyivät nimettöminä eikä heitä voitu tunnistaa.

5.2 Tutkimusmenetelmä ja toteutus

Tämä opinnäytetyö oli laadullinen, ja aineisto kerättiin kyselylomakkeella, jossa oli avoimia kysymyksiä. Yksi laadullisen tutkimuksen keskeisimmistä tunnuspiirteistä on saatavan tiedon subjektiivisuus. Tutkimuksen kautta haettu todellisuus muodostuu osallistuvien ihmisten kokemusten ja näkemysten kautta. Laadullinen tutkimusote soveltuu esimerkiksi ihmisten välisen vuorovaikutuksen ja sitä jäsentävän kielen ilmiöiden tutkimiseen. Tulkinnoissa ei jäädä pinnallisesti vain havaintojen käsittelyyn

vaan pyritään pääsemään johtopäätöksissä syvemmälle, subjektiivisiin tulkintoihin saakka. (Vilkkä 2005, 97–100; Puusa & Juuti 2011, 46–57.)

Kyselylomaketta pidetään pääasiallisesti määrällisessä tutkimusmenetelmässä käytettävänä aineiston keräämisen välineenä (Vilkkä 2005, 73), vaikka sen avulla voidaan kerätä tietoa esimerkiksi arkaluontoisista asioista ja turvata vastaajien nimettömyys. Avoimien kysymysten kautta tämän tutkimuksen vastaajille annettiin vapautta vastata oman yksilöllisen näkemyksen ja kokemuksen mukaan. Avoimeen kyselylomakkeeseen liittyy riski siitä, että kyselylomake voi olla raskas vastata ja uhkana on vastaus-ten jääminen vähäiseksi (Vilkkä 2005, 74), mikä tiedostettiin ja pyrittiin estämään sitouttamalla osallistuvia päiväkoteja tutkimukseen ennakkokirjeen avulla. Tätä näkökulmaa pohdittiin ja päädyttiin siihen, että päiväkotien johtajille lähetettävän ennakkokirjeen avulla pyritään tuomaan esille tutkimuksen tärkeyttä ja merkityksellisyyttä, jotta vastaajat sitoutuisivat tutkimukseen mahdollisimman hyvin. Kyselylomaketutkimusta käyttäen aineistoon saatiin tarvittavaa laajuutta, jotta aihetta kartoittava lähestymistapa saavutettiin. Kyselylomakkeen avulla kerättyyn tietoon tutkijan läsnäolo tai esimerkiksi sanavalinnat eivät vaikuta ja vastaajat pystyvät vastaamaan mahdollisimman avoimesti, mikä laskettiin aiheen luonne huomioiden valitun menetelmän eduksi.

Kohderyhmän valinnan jälkeen tutkimukseen osallistuneiden päiväkotien johtajille lähetettiin sähköpostitse ennakkokirje joulukuussa 2011 (Liite 4). Ennakkokirjeessä kerrottiin lyhyesti tutkimuksen tavoitteet sekä aikataulus. Heille annettiin mahdollisuus kertoa mielipiteitään ja ajatuksiaan kyselylomakkeesta (Liite 5) joko sähköpostitse tai puhelimitse tai henkilökohtaisen tapaamisen avulla. Ennakkokirjeessä kerrottiin myös, että kyselylomakkeet toimitetaan ja kerätään päiväkodeista henkilökohtaisesti mahdollisimman suuren vastausprosentin takaamiseksi. Päiväkotien johtajat pystyivät itse määrittelemään kyselylomakkeiden toimittamis- ja keräämisajankohdat annetuissa puitteissa. Tutkimukseen osallistuneisiin päiväkoteihin toimitettiin aikavälillä 2.–3.1.2012 yhteensä 48 kyselylomaketta. Toimitettaessa kyselylomakkeita henkilökohtaisesti päiväkotien johtajille, heidän kanssaan käytiin keskustelua siitä, kuinka he valitsevat vastaajat. Sovittiin, että lomakkeet jaetaan päiväkotien sisällä eri ikäisten lapsien kanssa työskenteleville ja erilaisia taustoja omaaville vastaajille. Täytetyt kyselylomakkeet kerättiin suljetuissa kirjekuorissa 13.1.–16.1.2012 päiväkotien johtajilta. Päiväkotien johtajille lähetetyllä ennakkokirjeellä ja henkilökohtaisilla tapaamisilla tavoiteltiin sitoutumista tutkimukseen ja vastausprosentiksi muodostuikin noin 79 %

kun jaetuista 48 kyselylomakkeesta palautettiin 38. Kyselylomakkeen rakennetta ja kysymysten asettelua testattiin viidellä päiväkodissa työskentelevällä henkilöllä.

Opinnäytetyön työstäminen aloitettiin syyskuussa 2011, jolloin tavoitteeksi asetettiin työn valmistuminen keväällä 2012. Asetetun aikataulun puiteissa opinnäytetyön tutkimusosio toteutettiin huolellisesti. Kyselylomakkeen laadintavaiheeseen toi haastetta se, että tutkimustehtävä ei ollut silloin vielä tarkentunut lopulliseen muotoonsa. Tieto siitä, että laadulliselle tutkimukselle voi olla jopa ominaista rajauksen ja painopisteiden muuttuminen aineistosta nousseiden asioiden perusteella antoi luottamusta aineiston keräämiseen. Työn rajauksen ja painotusten pohdintaan kului suhteellisen paljon aikaa ja pohdinta saatiin lopullisesti päätökseen vasta aineiston keräämisen jälkeen.

5.3 Tutkimusaineiston analyysi

Laadullista aineistoa on arvosteltu siitä, että sen pohjalta on vaikeaa saada tieteellisesti kestäviä johtopäätöksiä. Väite perustuu siihen, että aineisto saattaa olla moninaista sekä myös analyysi on hyvin monivaiheista ja tutkijoiden subjektiivinen näkemys on merkittävä. Laadullisen aineiston analyysissä onkin todella tärkeä tuoda esille sanallisesti kaikki tiedonkeruuvaiheet sekä analysoinnin prosessi. Analysoinnissa käytetyn menetelmän kuvaus ja jäljitettävyyys ovat avainasemassa laadullisen tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa. Aineistosta on tarkoitus saada luotua mahdollisimman mielekäs ja ehjä kokonaisuus, jonka pohjalta voidaan edetä johtopäätöksiin ja laadulliselle tutkimukselle ominaiseen osaan eli tulkintoihin. Laadullisen tutkimusaineiston analyysissä muodostetaan aluksi kokonaiskuva aineistosta, jonka jälkeen se pilkotaan osiin ja ryhmitellään halutuiksi kokonaisuuksiksi. Laadullisen aineiston esittely ei saa jäädä tutkimustulosten tasolle, koska silloin on vaarana että aineisto jää tasapaksuksi eikä tutkija tuo sieltä esille vastauksissa korostuneita asioita. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 91–94; Puusa & Juuti 2011, 114–118.)

Kerätyn aineiston analyysia pohdittiin jo kyselomakkeen muodostamisvaiheessa. Kysymykset ryhmiteltiin luonteviin kokonaisuuksiin niin vastaamisen helpottamiseksi kuin analysointivaiheittainkin ajatellen. Kyselylomake rakentui neljästä eri osa-alueesta. Ensimmäisenä selvitettiin vastaajien taustatekijöitä eli koulutus- ja työhistoriaa sekä varhaiskasvatustyön kokemuksen laajuutta. Kolme muuta kokonaisuutta olivat ennal-

taehkäisevä lastensuojelutyö, lastensuojelutarpeen huomaaminen havainnoinnin avulla sekä huolen puheeksiotto. Näitä kolmea kokonaisuutta käytettiin myös aineiston sisällönanalyysin lähtökohtana. Aineistoa lähdettiin konkreettisesti käsittelemään niin, että lomakkeet numeroitiin ja kunkin kysymyksen vastaukset kirjoitettiin tekstinkäsittelyohjelmalla ja tallennettiin erillisiin tiedostoihin. Kun kaikki kysymykset ja lomakkeet oli kirjattu tietokoneelle, materiaali tulostettiin ja vastauksia luettiin läpi useaan kertaan. Kun aineistoa käsitelti kysymyksittäin, alkoi sen sisällöstä pikku hiljaa muodostua kokonaiskuva.

Teemoittelu on yksi laadullisen aineiston tunnusomaisin käsittelytapa. Havainnot ja vastaukset luokitellaan ennalta sovittujen teemojen tai aineistosta nousevien teemojen mukaisesti. Kun aineisto ryhmitellään tai toisin sanoen luokitellaan, on helpompi löytää ne teemat, jotka antavat vastauksia tutkimuskysymyksiin ja selventävät tutkimukselle asetettua tavoitetta ja tehtävää. (Puusa & Juuti 2011, 119–123.) Aineistosta muodostuneen kokonaiskuvan jälkeen vastausten sisältöä yksinkertaistettiin lauseista yksittäisiksi ilmaisuiksi, jotka sitten jaettiin samankaltaisiin ja erilaisiin. Vastaukset siis teemoiteltiin niiden sisällön mukaisesti ja laskettiin painotusten selkiyttämiseksi eri teemojen mainintakertoja. Eri teemojen mainintakertoja laskemalla aineistosta saatiin esille ne asiat tai esimerkiksi toimintamallit, jotka ovat yleisimmin tai vähiten käytössä. Kysymysten ryhmittely ja rakenne aiheutti jonkin verran sitä, että vastauksia yhdisteltiin aineiston sisältöä analysoitaessa niiden samankaltaisuuden takia.

Tutkimusaineistoa käsiteltiin aluksi edellä mainittujen kyselylomakkeen runkona olleiden neljän eri osa-alueen mukaisesti, mutta myöhemmin aineiston käsittelyvaiheessa ja opinnäytetyön painotusten selkiytyessä tulososion rakenne muotoutui eri tavalla. Aineiston purku- ja analyysivaiheessa tutkimustehtävän painotus kääntyi ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä enemmän kohden lastensuojelutarpeen huomaamista ja sen merkkejä. Tutkimustulosten kirjoitettu ulkoasukin oli ensiksi kyselylomakkeen aihe-alueita noudatteleva, mutta aineiston analyysin edetessä tulososio muokattiin vastaamaan aineiston pohjalta tarkentunutta tutkimustehtävää.

5.4 Tutkimuksen luotettavuus ja eettisyys

Laadullisen tutkimuksen luotettavuuden arvioinnista ja sen termistöstä on useita eri tulkintoja. Tuomen ja Sarajärven mukaan (2009, 141) luotettavuuden arvioinnissa on

tärkeää aineiston keruun, analysoinnin ja raportoinnin vaiheiden avaaminen ja perusteleminen kirjallisesti, jotta lukijalla on mahdollisuus arvioida tutkimuksen toteutuksen vaiheita ja sen luotettavuutta itse. Olemme tätä raporttia kirjoittaessamme pyrkineet näiden vaiheiden selvittämiseen mahdollisimman tarkasti ja yksiselitteisesti, jolloin tutkimuksen luotettavuus on arvioitavissa. Tämän tutkimuksen toteutuksessa noudatettiin hyvää tutkimustapaa ja eettisiä toiminta. Tutkimukseen osallistuneiden vastaajien ja päiväkotien anonymiteetti turvattiin. Aineiston sisällönanalyysissä pyrittiin tarkkuuteen ja aineiston käsittelyssä järjestelmällisyyteen, mikä mahdollistaa tarvittaessa alkuperäiseen aineistoon palaamisen.

Laadullista tutkimuksen luotettavuutta arvioitaessa voidaan käyttää kriteerinä myös uskottavuutta, joka käsitteenä on moninainen, mutta tässä yhteydessä sillä viitataan sekä hyvän tieteellisen käytännön noudattamiseen että tutkijan kykyyn tavoittaa tutkittavien todellisuus. Tutkijan täytyy siis tuntea tutkittavan asian tai ilmiön konteksti, jotta uskottavuuden määritelmä täyttyy. Tämän opinnäytetyön kirjoittajien opintojen suuntautuminen ja henkilökohtaiset mielenkiinnot tukevat tutkimamme ilmiön tuntemista. Kirjoittajissa yhdistyy sekä kiinnostus ja kokemus varhaiskasvatuksesta että lastensuojelullinen näkemys, jolloin tutkimuksen aiheen kontekstin tunteminen on vahvaa.

6 TULOKSET

Tutkimukseen osallistui 8 päiväkodista yhteensä 38 vastaajaa. Lastentarhanopettajia vastaajista oli 16 ja erityislastentarhanopettajia 4. Lähi- ja lastenhoitajia oli vastaajista yhteensä 13 ja sosionomeja 5, joista 2 oli vanhemman nimikkeen omaavaa sosiaalis-kasvattajaa. Vastaajat työskentelivät hyvin tasaisesti pienten lasten ryhmissä, joissa lasten iät vaihtelivat 0–6 vuoden välillä. Muutama vastaajista teki työtä myös esikouluikäisten lasten kanssa.

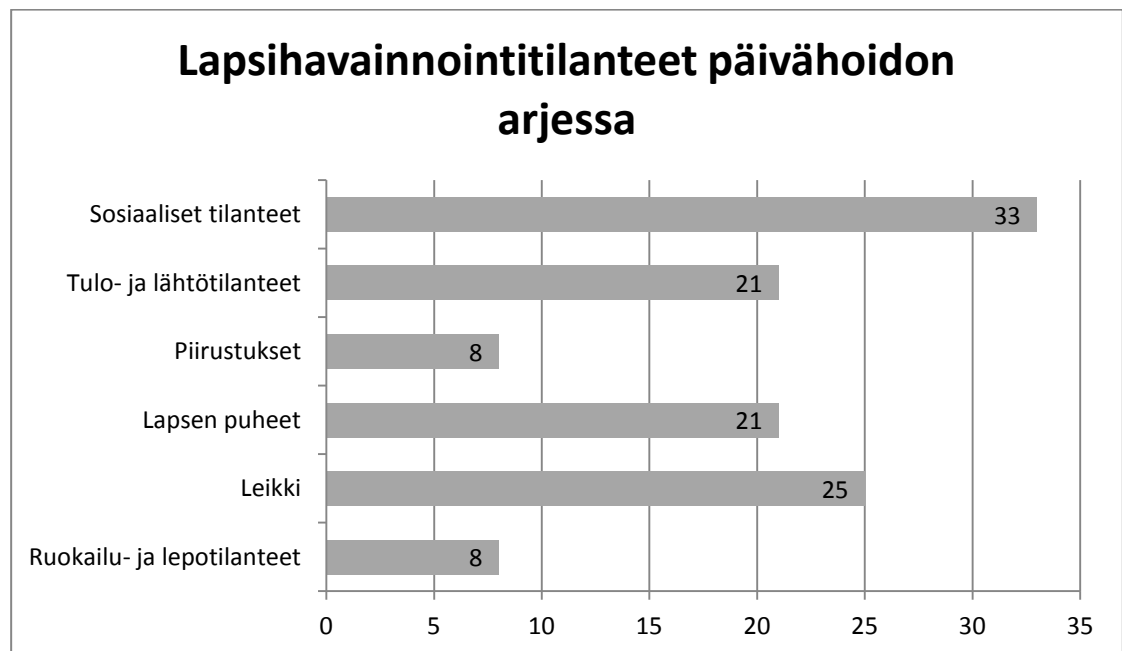
Työkokemus päiväkotityöstä oli kysymykseen vastanneilla 36 varhaiskasvatuksen ammattilaisella todella vakuuttava. Alle 10 vuotta työkokemusta 11 vastaajista. Työkokemusta päiväkodeissa 11–20 vuotta oli kerännyt 11 vastaajaa. Erittäin pitkä yli 20 vuoden työkokemus löytyi 6 vastaajalta ja yli 25 vuotta kokemusta päiväkotityötä oli koonnut 8 vastaajaa. Yhdellä vastaajista oli 36 vuoden työkokemus. Aiempaa työko-

kemusta vastaajilta löytyi vanhus-, vammais- ja mielenterveystyön puolelta sekä useilta myös hoitoalalta. Muutama vastaajista on tehnyt joskus työuransa aikana myös lyhyehköjä jaksoja opetustöitä.

Alla käsitellään tutkimuksesta saatuja tuloksia tämän opinnäytetyön pääteemojen mukaisesti. Kappaleiden väleissä olevat lainaukset ovat asiayhteyksiin sopivia lausahduksia tutkimukseen osallistuneilta kokeneilta varhaiskasvatuksen ammattilaisilta.

6.1 Lastensuojelutarpeen havainnointi

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää kuopiolaisten päiväkotien työntekijöiden kokemuksia lapsihavainnoinnin kautta lastensuojelutarpeen huomaamisesta ja siitä kertovista merkeistä. Vastaajat nimesivät useita tilanteita, joissa lasta ja hänen käyttäytymistään voidaan havainnoida. Kuviossa 1 esitetään vastaajien nimeämät lapsihavainnointitilanteet.

KUVIO 1. Vastaajien nimeämät tärkeimmät lapsihavainnointitilanteet (n=38)

Vastaajien (33/38) mielestä lastensuojelutarpeen näkee varmimmin lapsen käytöksestä sosiaalisissa tilanteissa, joissa havainnoidaan ja arvioidaan lapsen vuorovaikutustaitoja suhteessa muihin lapsiin ryhmässä. Vastaajat kertoivat lapsen käyttäytymisessä havaittavia merkkejä olevan muun muassa lapsen aggressiivinen käyttäytyminen, rajattomuus, ryhmästä vetäytyminen, leikittömyys, levottomuus, itkuherkkyys ja aikuiseen

tarrautuminen. Vastaajat kuvasivat lasten olevan ajoittain kykenemättömiä solmimaan sosiaalisia suhteita toisiin lapsiin tai aikuisiin. Useat vastaajat nostivat esille selkeinä hälytysmerkkeinä juuri lapsen käyttäytymisen muutokset tai taantumisen opituissa asioissa kuten kuivaksi oppimisessa. Osa vastaajista korosti tässäkin kohtaa omahoitajuutta ja lapsen tuntemisen merkitystä havaintoja tehtäessä. Vastaajat kokivat, että lapsessa tai vanhemmissa tapahtuvat muutokset on helpompi havaita kun lapseen ja perheen taustaan on tutustunut.

Leikki oli useiden vastaajien (25/38) mielestä luonteva havainnointitilanne. Leikkiä havainnoitaessa kiinnitetään huomiota lapsen puheisiin ja käyttäytymiseen sekä yhteisleikin onnistumiseen muiden lasten kanssa. Itse leikistä havainnoidaan sen kulkua, juonta ja leikin aikana käytettyä puhetta. Lapsen aggressiiviset puheet, kertomukset väkivallasta ja muutoinkin ikätasoa vastaamattomat puheet ja kirosanat voivat olla merkkejä mahdollisesta tuen tarpeesta. Lasten puheista ja tarinoista (21/38) voi vastaajien mielestä myös tehdä havaintoja perheen tilanteesta. Osa vastaajista (8/38) kuvasi havainnoivansa lapsen käyttäytymistä ruokailu- ja lepotilanteissa. Ruokailutilanteissa huolta ovat herättäneet esimerkiksi nälkäisyys, levottomuus ja turvattomuus. Lepohetkissä turvattomuus näyttäytyy vastaajien mukaan nukahtamisvaikeuksina ja levottomuutena. Vastaajat (8/38) kertoivat tekevänsä joskus havaintoja myös lasten piirustuksista, joissa voi esiintyä erilaisia tapahtumia tai lapsi voi esimerkiksi piirtää perheeseen toistuvasti vain toisen vanhemman.

Yli puolet vastaajista (21/38) nosti päiväkotiin tulotilanteen ja päiväkodista vanhemman tai hakijan mukaan lähtemisen tärkeäksi havainnointitilanteeksi. Näissä tilanteissa havainnoidaan lapsen käyttäytymistä, lapsen ja vanhemman välistä vuorovaikutusta, vanhemman kiinnostuneisuutta ja todellista kontaktia lapseen. Joskus vastaajien huomio on kiinnittynyt myös lapsen haluttomuuteen lähteä vanhemman mukaan päiväkodista. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksessa huolestuttavia merkkejä voivat vastaajien mukaan olla vuorovaikutuksen muuttuminen, vaikeutuminen, kontaktittomuus, ylihuolehtivaisuus ja yli-innokkuus. Huolta on herättänyt joissakin vastaajissa myös vanhemman tapa puhua lapsesta negatiivisesti lapsen kuullen sekä vanhemman kertomukset väsymisestä lapseen.

"Lapsi on alakuloinen/surullinen, aggressiivinen, levoton, itkuherkkä. Arjen rutiinit ja leikki tuntuvat hankalilta. Lapsi hakeutuu jatkuvasti aikuisen syliin eikä kiinnostu leikistä..."

"Lapsen turvattomuus, takertuminen aikuiseen, ei aina edes niin tuttuun aikuiseen.."

Vastaajista yli puolet (22/38) toi esille, että on kokenut huolta vanhemman käyttäytymisestä, jolloin merkkeinä ovat olleet väsymys, surullisuus tai yleisen olemuksen muuttuminen. Vastaajista noin puolet kertoi havainnoivansa usein vanhempien kanssa käytävien keskustelujen aikana sekä vanhempien käyttäytymistä että heidän kertomustensa yhdenmukaisuutta lapsen kertomaan. Muutama vastaaja nimesi myös säännölliset VASU-keskustelut hyväksi havainnointitilanteiksi. Vanhemmat saattavat vastaajien mukaan keskusteluissa valehdella, selitellä tai pahimmillaan vältellä keskusteluja hoitajien kanssa niin, että jopa jättävät lapsen hoitoon hoitajien huomaamatta. Keskusteluissa vanhempien kanssa vastaajat kertoivat kuulleensa vakavimmillaan heitteillejätöistä tai toisen vanhemman lapsen kohdistamasta fyysisestä väkivallasta. Vanhempien avoimuus vuorovaikutuksessa hoitajien kanssa sekä sovitusta tapaamisista ja lapsen hoitoaikojen muutoksista huolehtiminen kuvaa kokonaisuudessaan hyvin vanhemmuuden tilaa. Lasten hoitoaikoihin liittyen huolta vastaajissa on herättänyt hoitoaikojen epäsäännöllisyys, pitkät hoitopäivät, lomien puuttuminen, lapsen hakijoiden vaihtuminen tiheästi tai ääritilanteessa jopa lapsen hakematta jättäminen.

Lastensuojelullisesta tarpeesta kertovat ulkoiset merkit lapsessa voidaan jakaa fyysisen pahoinpitelyn merkkeihin ja perushoidon puutteellisuuteen. Vastaajat kuvasivat tilanteita, joissa lapsessa on ollut nähtävissä selviä fyysisen pahoinpitelyn merkkejä kuten mustelmia ja naarmuja. Tällöin perheen tilanteeseen on puututtava välittömästi. Lasten yleinen epäsiisteys oli vastaajien mukaan selkeä huolen aihe. Perushoidon puutteellisuus näkyy vastaajien mukaan sekä lapsen vaatuksesta havaittavilla merkeillä että hygienian puutteellisuutena. Vaatetus voi olla toistuvasti epäsiistiä, rikkiäistä tai säätilaan sopimatonta. Vastaajat kuvasivat, että pienten lasten pyllyt voivat olla toistuvasti pesemättä, lapsi yleisesti hoitamaton tai hygieniataso on muuttunut aiemmasta.

Kysyttäessä vastaajilta huolta herättävien havaintojen esille tuomista tunteista, he kuvasivat toisaalta lapsen tilanteeseen liittyviä tunteita ja toisaalta tunteita, joita havainnot herättivät vastaajissa itsessään.

"Ensimmäisenä ajattelen tilannetta lapsen kannalta, ammatillinen."

"Hätä, huoli, pelko, suru."

Lapseen ja hänen hyvinvointiinsa liittyviä tunteita vastaajien kokemusten mukaan olivat huoli ja hätä sekä suru ja sääli lapsen puolesta. Myös vihan tunteita heräsi usean vastaajan mielessä. Omista tunteista esille nostettiin epävarmuus omia arvioita, havaintoja ja niiden tulkintaa kohtaan. Puheeksiottotilanne herätti vastaajissa jo etukäteen pelkoa ja hämmennystä sekä pohdintaa siitä, kuinka voi tuoda huolensa esille rakentavasti ja loukkaamatta perhettä. Muutama vastaaja koki, ettei tunteille tulisi antaa sijaa vaan asiat pitäisi kohdata ammatillisesti.

Kysyttäessä vastaajien käyttämiä huolen arviointimenetelmiä lähes puolet (16/38) nosti esille Huolen vyöhykkeistön ja Huolen puheeksiottamisen mallin. Tiimin merkitystä havaintojen käsittelyssä korostettiin myös, koska lähes poikkeuksetta vastaajat kertoivat tiimille hyvin nopeasti heränneestä huolesta. Tiimin jäsenten kanssa keskustellaan asiasta ja pyydetään varmistusta omille havainnoille ja usein työtiimin koetaan tukevan ja kannustavan. Vastauksista kävi ilmi, että tiimin muita jäseniä pyydetään myös havainnoimaan huolta herättänyttä lasta tarkemmin, jonka jälkeen voidaan keskustella yhteisistä havainnoista. Muutamat vastaajat (7/38) ilmaisivat käyttävänsä moniammatillista verkostoa lapsen tilanteen arvioimiseksi, jolloin yhteyttä otettiin neuvolaan, alueelliseen sosiaalityöntekijään tai erityislastentarhanopettajaan. Osa vastaajista kertoi pohjaavansa tilannearvionsa tietoon lapsen normaalista kasvusta ja kehityksestä sekä peilaavansa asiaa lapsen ja vanhempien aiempaan käyttäytymiseen ja niiden muutoksiin.

6.2 Huolen puheeksiottaminen

Havainnointitilanteessa heränneen lastensuojelullisen huolen herättyä on työntekijän velvollisuus ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa. Selvitimme, mitä asioita työntekijät pitävät tärkeinä suunnitellessaan ja toteuttaessaan puheeksiottotilanteita. Vastaa-

jat korostivat ajan ja paikan tarkkaa valintaa puheeksiotettaessa huolta vanhempien kanssa. Vajaa puolet vastaajista (15/38) pyrki sopimaan etukäteen vanhemman kanssa ajan keskustelulle. Muutama vastaaja (3/38) kertoi ottavansa huolen puheeksi spontaanisti päivittäisten keskustelujen lomassa, esimerkiksi lapsen hakutilanteessa. Osa kertoi (4/38) avaavansa keskustelun arkisessa tilanteessa, jonka jälkeen sovitaan aika pidemmälle keskustelulle. Vastaajien mielestä oli tärkeää, että keskustelulle varataan kiireen tunnun välttämiseksi riittävästi aikaa. Paikan valinnassa enemmistö vastaajista piti tärkeimpänä sitä, etteivät ulkopuoliset kuule keskustelua. Vaitiolovelvollisuus täytyy siis huomioida ja keskustelutila rauhoittaa muulta käytöltä. Vastaajat ilmaisivat myös, että keskustelua ei saa käydä lapsen kuullen vaan ryhmän muut aikuiset huolehtivat keskustelun ajan.

Puheeksioton työkäytäntöjä kuvatessaan vastaajat korostivat päivittäisissä kohtaamisissa käytävien keskustelujen tärkeyttä ja lapsesta päivittäin tehtävien positiivisten ja negatiivisten havaintojen kertomista vanhemmille, koska tämä helpottaa vastaajien mielestä myös huolen puheeksiottamista. Päivittäisissä keskusteluissa vanhempien kanssa luodaan luottamusta ja harjoitellaan avointa vuorovaikutusta. Kuvatessaan puheeksiottotilanteita vastaajat korostivat, että lapsen tai perheen ongelman osoittamisen sijasta tulee avoimesti ja rehellisesti tuoda esille oma ja tiimin huoli koskien lapsen tilannetta. Vastaajat pitivät tärkeänä, että havainnoista kerrotaan syyllistämättä, niitä suurentelematta ja tuodaan esille myös positiivisia havaintoja sekä kannustetaan ja keuhetaan lasta ja vanhempia. Puheeksiottotilanteessa asiaa voidaan lähestyä esimerkiksi kuvaamalla konkreettisesti arjen tilanteita, joissa huoli on ilmennyt. Muutama vastaaja kertoi käyttävänsä haastavien keskustelujen aloittamisessa usein fraaseja kuten:

"olemme huolissamme.. minua huolettaa.. kuinka kotona on mennyt koskien.."

"olen/olemme huomanneet.. huomasin tällöisen seikan.. oletko sinä huomannut.. onko sinulla käsitystä.. oletteko huomanneet.. "

Puheeksiottotilanteeseen vastaajat kuvasivat valmistautuvansa kirjaamalla havaintoja ja keskustelemalla niistä tiimin kanssa, jotta muodostuu selkeä käsitys havainnoista ja huolesta. Vastaajien mukaan etukäteen voi valmistautua miettimällä keskustelun kulkua ja jopa sanoittamalla keskustelua etukäteen. Valmistautumisella vastaajat pyrkivät

hallitsemaan paremmin omia tunteitaan, jotta pystyvät tuomaan huolensa ja havaintonsa esille puheeksiottotilanteessa rakentavasti, hienotunteisesti, totuudenmukaisesti, kunnioittavasti ja samalla viestittämällä avoimesti vanhemmille halunsa auttaa ja tukea. Vastaajat ilmaisivat, että on myös todella tärkeää toimia rauhallisesti vanhempia kuunnellen. Vanhemmuuden kunnioittamista korostettiin useassa vastauksessa, jotta luottamuksellisen yhteistyösuhteen säilyminen on mahdollista vaikeankin keskustelun jälkeen. Yksi vastaajista kuvasi ajatuksiaan näin:

"pidän tiukasti mielessä vanhemman kunnioituksen vaikka vanhemmuus olisi ohuinkin langan varassa."

Ammatillisuus ja omien tunteiden hallinta, kuten edellä jo todettiin, on vastaajien mielestä tärkeää puheeksiottotilanteen hallinnan säilyttämiseksi, koska vanhempien vasta-reaktiot voivat olla hyvinkin vahvoja. Vastaajat kertoivat vanhempien suhtautuneen aluksi pelokkaasti, vihaisesti, selitellen tai syyttävästi. Puolet vastaajista (18/38) kertoi kokeneensa vanhempien kieltäneen työntekijän esille tuoman huolen tai käyttäytyneen torjuvasti. Yksi vastaajista kuvasi omien tunteidensa hallintaa haastavassa puheeksiottotilanteessa seuraavalla tavalla:

"...pysyä rauhallisena, laittaa ns. tyyny väliin. Jos tilanteessa on vanhemmalla tai muulla henkilöllä ollut voimakkaita tunteita ja tuo ne julki kohdistuen minuun. Niin sen sisäisen kouhahduksen tyynnyttäminen on ollut opetettava asia."

Vastaajien kokemusten mukaan vanhemmat ovat olleet kuitenkin lopulta olleet helpotuneita asioiden tultua puheeksi sekä suhtautuneet myöhemmin myönteisesti ja yhteistyöhaluisesti asian jatkoselvittelyihin.

6.3 Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteutuminen käytännössä

Lastensuojelulaki velvoittaa päiväkoteja toteuttamaan ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Tutkimustehtävän taustaksi selvitettiin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä siitä, mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on ja miten sitä voitaisiin kehittää.

"Päiväkoti on hyvin tärkeä ennaltaehkäisevä tukimuoto. Lapsi saa säännöllisen päivärytmin ja ikätasoon sopivia virikkeitä. Päivähoito tukee perheiden jaksamista ja tukee haastavissa elämäntilanteissa ja kysymyksissä."

Alla olevaan kuvioon 2 on koottu vastaajien näkemykset ennaltaehkäisevästä lastensuojelutyöstä päiväkodissa. Vastaajat (16/38) kuvasivat päiväkodeissa toteutettavan ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön olevan vanhempien tukemista ja ohjaamista lasten kasvatuksellisissa haasteissa dialogisen kasvatuskumppanuuden keinoin. Keskusteluissa puhutaan lapsen kasvusta ja kehityksestä sekä mahdollisesta tuen tarpeesta, tarvittaessa ohjataan heitä ottamaan yhteyttä ammattiauttajiin tai järjestetään vanhempien luvalla case-palaveri, johon osallistuu neuvolan, sosiaalityön tai perheneuvolan työntekijä. Monissa vastauksissa tuotiin esille myös säännölliset VASU -keskustelut, joissa käsitellään perheen ja lapsen asioita myös ennaltaehkäisevän työn näkökulmasta.

KUVIO 2. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa (n=38)

Kuvatessaan ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä päivähoitossa vastaajat toivat painokkaasti esille myös lapsen edun puolesta puhumisen. Lapsen kannalta ajateltuna ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on vastaajien (9/38) mielestä turvallista aikuisuutta, kavereita, kuntoutusta, säännöllistä arkea, erityistä hoitoa ja huolenpitoa.

”Turvallista, strukturoitua, lasta havainnoivaa ja perhettä kuuntelevaa ja kunnioittavaa arkista aherrusta...”

”Luomalla mahdollisimman luottamukselliset välit vanhempiin päästään jakamaan lapsen ja vanhempien arkitodellisuutta ja antamaan uusia näkökulmia arkeen...”

Konkreettisiksi ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisen tavoiksi vastaajat (7/38) nimesivät luottamuksellisen omahoitajuuden. Viidennes vastaajista (7/38) kuvasi lapsihavainnoinnin kautta esille tuleviin huolen aiheisiin puuttumista tärkeänä osana päivähoidon ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Usean vastaajan (14/38) mielestä ennaltaehkäisevän työn tärkein tarkoitus on puuttua puheeksioton avulla huolta herättäviin asioihin mahdollisimman varhaisessa vaiheessa ennen kuin asiat paisuvat liian suuriksi. Kuunteleminen korostuu varhaisten huolen signaalien tunnistamisessa, kun vanhempi kertoo yhteisissä keskusteluissa esimerkiksi yleisesti jaksamisestaan tai väsymyksestään. Tärkeäksi koettiin, että omahoitaja tai muuten määritetty hoitaja ottaa asian esille vanhempien kanssa. Vastauksissa tuotiin esille myös yhteisten pelisääntöjen luomisen ja Kuopion kaupungin yhteisten toimintamallien noudattamisen tärkeyttä.

Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisessa tärkeimmäksi konkreettiseksi keinoksi yli puolet vastaajista (25/38) nimesi tiimityön. Tiimeissä keskustellaan säännöllisesti viikoittain lasten tilanteista ja luodaan yhteisiä sääntöjä ja toimintamalleja. Tiimeissä mietitään keinoja tukea ja ohjata vanhempia. Vastaajat kokevat, että tiimeissä he voivat kertoa havainnoistaan, jonka jälkeen yhdessä arvioidaan huolen suuruutta ja pohditaan mahdollista tukitoimien tarvetta. Tiimistä huoli viedään usein eteenpäin päiväkodin johtajalle ja erityislastentarhanopettajalle tiedoksi. Moniammatillinen yhteistyö koettiin myös olennaisena osana ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä (14/38), koska oman tiimin ohella näiden tahojen kanssa voidaan vanhempien luvalla keskustella havainnoista ja huolen aiheista. Yhteistyökumppaneiksi nimettiin useimmiten erityislastentarhanopettajat, neuvolat, sosiaalityöntekijät ja perheneuvola.

Ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kehittämisehdotuksia selvitettäessä vastaajilta kysyttiin sekä heidän yksiköidensä vahvuuksia että heikkouksia työn toteuttamisessa. Yleisesti vastauksissa korostui yhteisten pelisääntöjen luominen ja niistä keskusteleminen, jotta olisi helpompi hakea apua ja tuoda oma huoli esille. Yhteistyössä sosiaa-

litoimen kanssa haastavimmaksi koettiin tiedonsiirron ongelmat sekä molemminpuolinen vaihtuvuus työntekijöissä, johon toivottiin avuksi keskustelua ja yhdessä sovittuja toimintamalleja. Yksiköiden heikkouksiksi päiväkotien työntekijät nimesivät suuret lapsiryhmät, kiire, sijaisten puute sekä henkilökunnan suuri vaihtuvuus. Puutteena koettiin työohjauksen vähyys ja vähäiset mahdollisuudet jälkipurulle haastavien tilanteiden jälkeen.

Vastaajat kokivat yksiköidensä vahvuuksiksi ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisessa hyvän tiimityön, ammattitaidon ja työkokemuksen sekä yhteiset työkäytännöt päiväkodissa. Vastaajien yksilöllisissä vahvuuksissa esille nousivat aito välittäminen, halu auttaa ja rohkeus puuttua huolta aiheuttaviin asioihin. Haasteeksi useat vastaajat kokivat vanhempien jaksamisen tukemisen, luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luomisen vanhempiin sekä omien havaintojen tulkitsemisen ja tilanteen vakavuuden arviointikyvyn. Vastaajat toivoivatkin lisäkoulutuksen kautta tukea varhaiskasvattajan keinoihin tukea vanhemman jaksamista sekä tietoa ennaltaehkäisevästä lastensuojelusta ja sen sisällöstä, havainnoinnista, huolen puheeksiottamisesta ja kasvatuskumppanuudesta.

6.4 Johtopäätökset

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli selvittää Kuopion kaupungin päiväkotien työntekijöiden kokemuksia lapsihavainnoinnin kautta tapahtuvasta yksittäisen lapsen lastensuojelutarpeen ja sen merkkien huomaamisesta. Tässä tutkimuksessa esille tulleet mahdollista lastensuojelutarvetta ilmaisevat merkit ovat yhteneväisiä aiempien tutkimusten kanssa. Havaittujen merkkien kanssa täytyy kuitenkin olla varovainen, koska raja on häilyvä tavallisuuden ja erityisyyden välillä ja kaikki lapset ovat yksilöitä. Itäpuiston ja Taiton (2010) varhaiskasvatuksen ammattilaisille suuntaaman oppaan on ollut alun perin tarkoitus auttaa tunnistamaan ja toimimaan lasten kanssa, joiden vanhemmat käyttävät alkoholia. Oppaassa esitettyjä ja tämän opinnäytetyön tutkimustuloksissa näyttäytyneitä merkkejä lapsessa, voidaan havaita perhetilanteen muuttuessa vanhemman jaksamattomuuden, masentuneisuuden, parisuhde- tai talousongelmien heikentäessä vanhemman kykyä huolehtia lapsen hyvinvoinnista, kasvusta ja kehityksestä. Fyysisesti näkyvät ja lapsen puheesta kuuluvat lastensuojelutarvetta ilmaisevat merkit ovat helpommin tunnistettavissa kuin psyykkisen kaltoinkohtelun lapselle aiheuttamat lapsen vauriot.

Tuloksissa tulo- ja lähtötilanteet korostuivat työntekijän ainoina mahdollisuuksina havainnoida lapsi–vanhempi-vuorovaikutusta sekä vanhemman yleistä olemusta ja käytöstä. Lapsen ja vanhemman vuorovaikutuksen tarkkaileminen lyhyissä ja kiireisissä tulo- ja lähtöhetkissä on haasteellista, mutta lapsi–vanhempi-vuorovaikutusta tutkineet, esimerkiksi varhaisen vuorovaikutuksen asiantuntija, professori Hannele Räihä (2001, 71–83) ovat todenneet tutkimuksissaan, että vanhemmuudesta on mahdollista havaita useita seikkoja lyhyissäkin kohtaamisissa. Vanhemman kyky olla turvallinen ja rajat asettava aikuinen tulee nopeasti ilmi lapsen kiukutellessa pukeutumistilanteissa. Kosketus ja lapsen huomioiminen lähtötilanteessa kertovat paljon suhteen lämmöstä. Varhaiskasvatuksen ammattilaisilla on jatkuvasti arjessa läsnä se tieto, että lapsen hyvinvointi on niin perushoitoa kuin lapsen psyykkisestä kehityksestä huolehtimistakin. Lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula (2007) on esittänyt, että päiväkotikäisten lastensuojelutarpeen taustalla on lähes poikkeuksetta vanhempien ongelmat, minkä takia olisikin tärkeää luoda aikaa näihin tilanteisiin, jotta havainnointi mahdollistuisi.

Tuloksissa näkyi omahoitajuuden merkitys lastensuojelutarpeen huomaamisessa. Lapsen ja perheen hyvin tunteva omahoitaja pystyy paremmin huomaamaan muutokset heidän ulkoisessa olemuksessaan tai käyttäytymisessään. Kuopion kaupungin päivähoidossa on käytössä omahoitajajärjestelmä, joka mahdollistaa syvemmän kasvatusyhteistyön ja kasvatuskumppanuuden. Omahoitajajärjestelmää päivähoidossa voidaan käsitellä paljon puhetta herättäneen kiintymyssuhdeteorian kautta. Muun muassa Mirjam Kalland (2011, 161) on painottanut, että lapsi tarvitsee yhden aikuisen, johon hän voi turvallisesti kiinnittyä hoitopäivien aikana. Lapsen kannalta omahoitajuus tuo turvallisuutta ja jatkuvuutta päivähoitoon. Päivähoidon, tiimien ja yksittäisten työntekijöiden pitäisi tiedostaa tämä asia ja mahdollisuuksien mukaan kunnioittaa lapsen omaehtoista kiinnittymistä.

Päivähoidossa leikki-tilanteet ovat luontevia lapsihavainnointitilanteita, koska leikkiminen on lapselle ominaisinta toimintaa ja sillä on suuri merkitys lapsen fyysisten, sosiaalisten, älyllisten, kielellisten ja emotionaalisten taitojen kehitykselle. Huhtasen (2004b, 55) toteuttamassa tutkimuksessa lastentarhanopettajat nostivat huolen aiheeksi leikkiin liittyvät ongelmatilanteet päivähoidossa. Huhtasen tutkimuksessa ilmeni, että leikki voi toisaalta paljastaa lapsen kehitykselliset haasteet, kuten heikot sosiaaliset

taidot tai toisaalta toimia myös korjaavana toimintana. Tuloksissa ilmeni saman suuntaisesti, että leikki-tilanteita havainnoidaan sekä lapsen kehityksen arvioimiseksi että mahdollisen lastensuojelutarpeen havaitsemiseksi. Vastaajat kuvasivat huolta herättäneen yhteisleikki-tilanteissa esimerkiksi lapsen aggressiivinen, vetäytyvä ja haasteellisen käyttäytyminen. Tietyissä kehitysvaiheissa lapsi voi leikissä myös ottaa aikuisen roolin ja kuvitellussa tilanteessa pyrkiä jäljittelemään perheen todellisia tapahtumia, jolloin havainnoinnin avulla on mahdollista huomata lastensuojelutarve.

Lastensuojelullisen huolen herättyä työntekijän velvollisuus on ottaa asia puheeksi vanhempien kanssa. Selvitimme tässä tutkimuksessa, mitä asioita työntekijät pitävät tärkeänä puheeksiottotilanteita suunnitellessaan ja toteuttaessaan. Tuloksissa korostui työtiimin merkitys huolen käsittelyssä ja prosessin etenemisessä. Asikaisen (2009, 57) opinnäytetyössä tuotiin myös esille, että huoli tuodaan ensiksi omaan työtiimiin, jonka jälkeen puheeksiotto vanhempien kanssa järjestetään. Tiimiltä haettiin tukea ja näkemystä niin tehtyihin havaintoihin kuin puheeksiottotilanteen suunnitteluunkin. Puheeksiottotilanteet koettelevat työntekijän ammatillisuutta. Tuloksissa oli nähtävissä työntekijöiden toimintaa ohjaavan Kuopion kaupungin Varhaisen tuen –käsikirjassa (2012) asettamat toimintamallit ja yhteiset pelisäännöt. Työntekijän epävarmuus omia havaintoja kohtaan saattaa aiheuttaa puheeksiotton viivästymistä. Työntekijä voi epäroidä puheeksiottoa peläten vanhempien reaktiota tai vanhempien hyvä sosioekonominen tausta voi vaikuttaa hidastavasti huolen puheeksiottoon sekä jopa havaintojen tekemiseen. Arenius (2011, 44) on tutkiessaan päiväkotien tiimityöskentelyä tuonut esille tiimin antavan tukea ja varmuutta työntekijälle ottaa asia puheeksi tiimin yhteisenä huolena. Tuloksissa ilmeni, että puheeksiottotilanteissa pyritään käsittelemään työntekijässä ja tiimissä herännyttä huolta, joka ilmaistaan avoimesti ja rehellisesti syyllistämättä. Vanhemmille pyritään korostamaan, halutaan toimia lapsen edun mukaisesti sekä tarkoituksena on auttaa ja tukea perhettä selviytymään mahdollisten haastavien vaiheiden läpi. Vanhempien ohjaaminen ja tukeminen perustuu kasvatuskumppanuuteen sekä luottamukselliseen suhteeseen vanhempien ja työntekijän välillä.

Kunnioittavassa ja vanhempien asiantuntijuutta korostavassa kasvatuskumppanuudessa on olennaista kuunnella aktiivisesti. Dialoginen, avoin ja rehellinen, päivittäinen keskustelu on ratkaisevassa roolissa yhteistyön rakentumisessa ja onnistumisessa. Tuloksissa ilmeni, että arkisissa keskusteluissa puhutaan lapsen päivän kulusta vanhemmille ja näin totutellaan yhdessä keskustelemaan sekä myönteisistä että kiel-

teisistä asioista. Myös Kaskela ja Kekkonen (2006, 21) ovat todenneet työntekijän ja vanhemman välisen kasvatuskumppanuuteen perustuvan vuoropuhelun mahdollistavan avoimen keskustelun arjen haasteista ja vakavista huolen aiheista. Arkisten keskustelujen lomassa tapahtuva tutustuminen omahoitajan ja vanhemman välillä voi myös edesauttaa vanhempaa ottamaan esille perheen sisäisiä asioita. Aktiivinen vuorovaikutussuhde helpottaa myös puheeksiottoa, jolloin työntekijä voi ottaa huolensa luontevammin esille ja lapsen tilanteeseen voidaan puuttua mahdollisimman varhaisessa vaiheessa. Työntekijän on tärkeää huomioida vanhempien yksilöllisyys sekä vanhempien paineet työelämässä, kotona ja omassa jaksamisessa. Omahoitajakeskusteluissa voidaan korostaa vanhemmalle keskustelujen jäävän hoitajan ja vanhemman väliseksi asioiksi. Työntekijän kannattaa painottaa perheen sisäisten asioiden tuntemisen tärkeyttä lapsen hyvinvoinnin tukemisen kannalta. Keskustelun on mahdollista jäädä kahden väliseksi tiedonvaihdoksi niin kauan kuin lapsen hyvinvointi ei vaarannu.

Havainnoidessaan lasta päivähoidon arkisissa tilanteissa työntekijän huomio voi kiinnittyä lapsen poikkeavaan käyttäytymiseen tai ulkoisen olemuksen muutokseen, jolloin herää huoli lapsen kasvusta ja kehityksestä tai hyvinvoinnista. Tuloksissa kävi ilmi, että havaittu huoli herättää monenlaisia tunteita työntekijässä. Osa tunteista kohdistuu lapseen ja hänen tilanteeseensa ja osa taas työntekijään itseensä. Työtiimi antaa kyllä jäsenilleen tukea haastavissa tilanteissa, mutta kokevatko työntekijät voivansa kertoa henkilökohtaisista tuntemuksistaan omalle tiimille? Esimerkiksi negatiiviset tunteet huolen kohteena olevaa perhettä tai lasta kohtaan ovat vaikeita asioita tuoda esille työtiimissä, koska niitä saattaa herättää työntekijälle henkilökohtainen asia tai kokemus. Lastensuojelullista huolta herättäviin tilanteisiin liittyy paljon tunteita, joita täytyy työssä jaksamisen ja kehittämisen näkökulmasta myös pystyä käsittelemään. Sosiaali- ja terveysministeriö on valtioneuvoston periaatepäätöksellä tekemissä varhaiskasvatuksen valtakunnallisissa linjauksissa (2002) todetaan, että "varhaiskasvatuksen henkilöstön ja työyhteisöjen tulee saada täydennyskoulutusta ja työnohjausta tarpeen mukaan". Työnohjauksessa työntekijällä on työssä jaksamisen parantamiseksi mahdollisuus avoimesti ja luottamuksellisesti sanoittaa tunteitaan haastavista tilanteista perheiden tai yksittäisten lasten kanssa. Työnohjauksellisin keinoin voidaan myös luoda uusia toimintamalleja haasteellisiin tilanteisiin ja samalla kehittää lastensuojelullisen huolen havainnointia ja puheeksiottoa päivähoidossa.

Lastensuojelutarpeen varhaisen havaitsemisen ja puheeksioton käsittelyn taustaksi selvitettiin päiväkotien työntekijöiden näkemyksiä siitä, mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodissa on? Tämän opinnäytetyön kautta halutaan tuoda esille päivähoidon työntekijöiden tärkeyttä ja mahdollisuuksia olla tekemässä merkityksellistä ja vaikuttavaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä perustehtävänsä kautta. Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö käsittää vastaajien mielestä vanhempien ohjaamisen ja tukemisen lapsen kasvatuksellisissa haasteissa. Vastaajat toivat esille samoja seikkoja kuin varhaiskasvatuksen teoriaa pohtivat kirjoittajat, joista varsinkin Pirjo-Leena Koivunen (2009) tuo esille päivähoidon perustehtävien ja ennaltaehkäisevän lastensuojelun yhteyttä. Perustehtävän laadukas suorittaminen kattaa päivähoidolle asetetut lastensuojelliset tavoitteet. Tältä pohjalta ajateltuna päivähoidon laadun painottaminen toimii ennaltaehkäisevänä toimenpiteenä. Mirjam Kallandin (2011, 156–157) ajatukset hyvästä päivähoidosta antaisivat pohjaa rakenteellisille muutoksille ryhmäkokoja mietittäessä sekä omahoitajamallin lisääntyvälle käyttöönotolle.

Lastensuojelulain 1. luvun 3. § a-kohta velvoittaa ehkäisevän lastensuojelutyöhön luoden velvoitteita päivähoidolle koskien lapsen hyvinvoinnin havainnointia sekä varhaista puuttumista huolen havaitsemiseen. (Lastensuojelulaki 88/2010.) Ennaltaehkäisevä työ päivähoidossa näkyi tuloksissa Lastensuojelulain edellyttämänä toimintana, jolloin mahdollisiin ongelmiin puututaan mahdollisimman aikaisin ja pyritään korjaamaan tilanne mahdollisimman pienin tukitoimin. Jos ongelmat ehtivät jatkua pitkään huomaamatta, on tuen tarve todennäköisesti suurempi. Vastaajat kuvasivat ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä lapsen näkökulmasta katsottuna. Lapsen näkökulmasta ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö on päiväkodin perustehtävän mukaisesti turvallisia aikuisia, kavereita, säännöllistä arkea, tarvittaessa kuntoutusta sekä erityistä hoitoa ja huolenpitoa. On mahdollista, että lapsi on jäänyt kotioloissa jostain vaille, jolloin päivähoidossa pyritään kompensoimaan tilannetta ja tarjotaan omahoitajan muodossa turvallinen aikuinen, johon kiinnittyä. Päivähoidossa mietitään, mikä on lapsen etu ja mikä on lapsen kehitykselle tärkeää ja pyritään tarjoamaan välineitä sen saavuttamiseksi.

7 POHDINTA

Kokonaisuudessaan opinnäytetyöprosessi on ollut onnistunut. Saimme vastauksia asetettuun tutkimustehtävään ja sen taustaksi selvitettyihin asioihin valitulla aineistonkeruumenetelmällä. Opinnäytetyömme teoreettinen viitekehys antaa pohjan kerätylle aineistolle. Läpi koko opinnäytetyön päivähoito näyttäytyy merkittävänä osana lasten ja perheiden hyvinvoinnin tukemisessa. Päivähoidon perustehtävään kuuluu vanhemmuuden tukeminen ja ohjaaminen. Aikaa olisi siis oltava keskusteluille ja pohdinnalle, kuinka perhettä voitaisiin tukea. Näiden tehtävien hyvä toteuttaminen vaatii aikaa ja henkilöstöresursseja. Henkilöstön niukkuus vaikeuttaa perustehtävän toteuttamista. Hoidolla ja hoivalla on tärkeä merkitys lapsen hyvinvoinnille, koska hoivaa antamalla työntekijä luo turvallisen, empaattisen ja lämpimän suhteen lapseen. Syliä, halauksia ja aikaa olla läsnä lapsen elämässä sekä kuunnella lapsen juttuja aikuisena ja työntekijänä pitäisi aina löytyä. Tätä kautta päästäisiin lähemmäs perhettä ja toimivaa kasvatuskumppanuutta, jolloin mahdollisuudet huomata perheen sisäisiä ongelmia kasvaisi ja puheeksiottotilanteet helpottuisivat.

Tulostemme mukaan vastaajat kokivat mahdolliseksi havaita lastensuojelullista tarvetta päivähoidon arjessa, eivätkä työntekijät näkemyksemme mukaan tee eroa lapsen kehityksen ja lastensuojelullisen tarpeen havainnoinnissa. Vastaajat kuvasivat tuloksissa havaintojaan lastensuojelullisesta tarpeesta lapsen ulkoisten merkkien sekä vanhemman ja lasten käyttäytymisessä havaittavia muutosten kautta. Tulkitsimme, että selkeimpiä merkkejä huomata ovat nähtävissä olevat ulkoiset merkit. Lapsen ja vanhemman käytöksestä tai puheista tehtäviin havaintoihin perustuva huolen herääminen aiheuttaa epävarmuutta työntekijöissä, koska kyseiset havainnot vaativat työntekijältä kykyä ottaa omat ajatuksensa puheeksi vanhempien kanssa, jotta tilannetta voidaan yhdessä keskustellen selventää. Lastensuojelullinen tarve herättää työntekijöissä monenlaisia tunteita ja aloittaa päiväkodin sisäisen prosessin. Prosessin aikana työntekijä yhdessä tiiminsä kanssa tekee lisää havaintoja ja arvioi huolen määrää suhteessa tarvittaviin toimenpiteisiin. Käsityksemme mukaan työntekijä ottaa huolensa puheeksi vanhempien nopeasti. Vaikka puheeksiottotilanteet koetaan haastaviksi, tiimin tuen ja suunnitelmallisuuden avulla voidaan huoli ottaa puheeksi rakentavasti ja vanhemmuutta kunnioittaen.

Tätä työtä tehdessä omahoitajajärjestelmän paikka lastensuojelutarpeen havaitsemisessa ja ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön toteuttamisessa selkiytyi. Omahoitajamallin toteuttaminen vaatii resursseja päivähoidossa ja tiimeissä. Varsinkin tutustumisvaiheessa lapsen ja omahoitajan vuorovaikutuksen kehittyminen vaatii tiivistä aikuisen läsnäoloa lapsen päivässä. Tiimin yhteinen ymmärrys uuteen lapseen keskittymisestä helpottaa omahoitajan toimintaa, jolloin yhdessä mahdollistetaan omahoitajan osallistuminen varsinkin pienen, alle 3-vuotiaan lapsen ruokailu-, pukeutumis-, lepo- ja wc-tilanteisiin. Omahoitajan pitäisi pystyä heti hoidon alkaessa tutustumisen kautta aloittamaan luottamuksellisen vuorovaikutussuhteen luominen lapsen vanhempiin. Kukin päivähoidon työntekijä voi omalta osaltaan keskusteluissa tuoda esiin millaista tietoa hän tuntee tarvitsevansa lapsesta ja hänen perheestään sekä korostaa keskusteluissa vanhempien kanssa vaihtoehtoisuuden noudattamista. Terveystieteiden puolella vaihtoehtoisuutta pidetään itses-täänselvytenä, mutta päivähoidon toimintaan liittyen ihmisillä voi olla virheellinen käsitys löyhemmistä vaihtoehtoisuuskäytännöistä. Paljon puhutaan vaihtoehtoisuuden rajoittavan sosiaalitoimen ja päivähoidon yhteistyötä, mutta kuinka paljon tietoa vanhemmat jättävät kertomatta päivähoidolle lastensuojelun ja tiedon leviämisen pelossa.

Huolestuttavaksi koemme päiväkotien työntekijöiden puutteellisen työnohjauksen. Kuntatyönantajan tulisi löytää rahaa budjetistaan panostaa päivähoidon koulutukseen ja työnohjaukseen, kuten ministeriön antama periaatepäätös jo vuodelta 2002 on linjannut. Todellisuudessa työnohjausta ei ole juurikaan käytössä päivähoidon puolella. Työntekijät kohtaavat työssään yhä haastavampia perheitä ja tilanteita, mikä rasittaa työntekijöitä ja vaikuttaa työssä jaksamiseen ja työhyvinvointiin. Työnohjauksen vaikutuksia työssä jaksamiseen ja työhyvinvoinnin tukemiseen olisi hyvin mielenkiintoista tutkia, joten tässä olisi hyvä idea jatkotutkimukselle. Huoltilanteet herättävät aina jonkinlaisia tunteita ihmisissä, jolloin niiden käsittely ja purkaminen olisi hyvän työpanoksen ja työhyvinvoinnin ylläpitämiseksi välttämätöntä. Työnohjauksen kautta näiden asioiden käsittely mahdollistuisi yksilöllisemmin. Yksilötyönohjauksessa työntekijän olisi mahdollista purkaa myös omia henkilökohtaisia tunteita, joiden taustalla voi olla niin yksityinen asia, ettei sen julkistaminen esimerkiksi työtiimissä tunnu luontevalta. Ryhmätyönohjat tiimeittäin voisivat olla erinomainen keino hioa tiimin yhteistyötä. Työnohjaajan tuella tiimiläiset voisivat miettiä työmenetelmiä sekä kehittää uusia työvälineitä arjen tilanteisiin. Yhdessä suunnittelemalla voi myös puheeksiottotilanteisiin tuoda varmuutta ja uskallusta. Tiimin tuella omahoitaja voi antaa

enemmän perheelle, kun työntekijän ei tarvitse kantaa tunteitaan yksin vaan voi jakaa ne tiimin kanssa. Tehostaisiko moniammatillisuuden lisääminen tiimin toimintaa tuomalla uusia näkökulmia perheiden kanssa työskentelyyn. Yliopistollisen koulutuksen saaneen lastentarhanopettajan työparina voisi toimia sosionomi, jolla on koulutuksen kautta erilaista tietoa muun muassa perhetyöstä sekä lastensuojelun työkentästä.

Tämän opinnäytetyön tekeminen on ollut tekijöilleen todellinen oppimisprosessi päivähoiton ja lastensuojelutarpeen rajapinnalle. Oppimisen ja ymmärryksen kokemuksia on välittynyt tekijöille useaan kertaan. Opinnäytetyön teon aikana kirjoittajien mielissä on korostunut entisestään päivähoiton ja sen työntekijöiden merkitys ennaltaehkäisevän lastensuojelutyössä ja lastensuojelutarpeen varhaisessa huomaamisessa. Alusta saakka oli selvää se, että päivähoiton perustehtävän eri osa-alueet ovat osa ehkäisevää lastensuojelutyötä, mutta opinnäytetyötä työstäessämme meille selkeni, että päivähoito on perustehtävässään kokonaisuudessaan ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Myös tuloksissa oli havaittavissa, että päivähoiton työntekijöillä oli hajanaisuutta perustehtävän suhteuttamisessa ennaltaehkäisevän lastensuojelutyön kenttään. Valtaosa vastaajista kuvasi ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä työnsä eri osa-alueiden kautta ja vain muutama kuvasi päiväkodin arjen olevan heidän mielestään kokonaisuudessaan ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Voisiko päivähoiton henkilöstö oman perustehtävänsä ohella toimia entistä enemmän lasten edun ja tarpeiden sanoittajina niin vanhemmille kuin kuntatason päättäjillekin. Kunnallisessa päivähoitossa hoidetaan valtaosa suomalaisista lapsista. Markkinoimalla päivähoiton perustehtävää osaltaan ennaltaehkäisevänä lastensuojelutyönä, saataisiin herätettyä rakentavaa keskustelua resurssien kohdentamisesta. Toivottavana lopputuloksena olisi laadukasta päivähoitoa sopivilla ryhmien koolla ja työntekijöiden ammattitaidolla, jolla voisi olettaa olevan merkittäviä alentavia vaikutuksia massiivisiin korjaavan lastensuojelutyön kustannuksiin.

Päiväkodin työntekijät kertoivat vastauksissaan kaipaavansa koulutusta ennaltaehkäisevästä työstä ja sen sisällöstä sekä puheeksiotosta. Tämän seikan ja opinnäytetyöprosessin aikana heränneen ymmärryksen pohjalta kirjoittajat pohtivat koulutus- ja jatkotutkimusmahdollisuuksia. Vastaajien toivomien koulutusten kautta heille olisi mahdollista tuoda tietoa siitä, miten ennaltaehkäisevän työn osa näkyy päivähoitossa ja mitä he voivat omalla työpanoksellaan saada aikaan. Koulutusten kautta olisi esimerkiksi mahdollista tuoda esille kiintymysuhteen perustana olevan lapsi–vanhempi-

vuorovaikutussuhteen havainnoinnin ja tukemisen kehittämismahdollisuuksia. Päiväkoti-ikäisen lastensuojelutarve johtuu yleisimmin vanhempien ongelmista, mikä tarkoittaa että päivähoiton pitäisi tuntea myös paremmin lapsen vanhemmat pystyäkseen tukemaan ja tarvittaessa puuttumaan vanhemmuuden haasteisiin. Mahdollistuisiko tämä kehitys omahoitajajärjestelmän kehittämisen kautta vanhempiin tutustumista painottavaksi tai esimerkiksi sosionomien lastensuojelullisen tietotaidon entistä tehokkaampaa käyttöä. Päivähoito on ainoa perheiden arjessa jatkuvasti läsnäoleva systeemin osa, millä voitaisiin perustella päivähoiton ja lastensuojelun perhetyön rajapinnan häivyttämistä. Kuopiossa on jo otettu askel kohti matalamman kynnyksen palvelua perheille neuvolan perhetyön muodossa. Päivähoiton kehittämistyössä olisi tarvetta panostaa nykyistä enemmän vanhemmuuden tukemiseen, mitä vanhemmuuden tukeminen nykyään käytännössä päivähoitossa on? Millaiset ovat päivähoiton työntekijöiden valmiudet ohjeistaa vanhempia esimerkiksi rajojen asettamisessa ja löytyykö halua sekä aikaa todella yhdessä vanhemman kanssa pohtia keinoja perheen arjessa selviytymisen helpottamiseksi. Voisiko askel kohti parempaa kasvatuskumppanuutta olla Helsingin omahoitajamallista tuttu omahoitajan tutustuminen perheeseen heidän kotonaan päivähoiton aloittamisvaiheessa.

LÄHTEET

- Ahopalo, Johanna 2011. Päivähoidon työntekijän lasta koskevan huolen käsittely osana ennaltaehkäisevää lastensuojelua. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskuntatieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Alasuutari, Maarit 2010. Suunniteltu lapsuus. Keskustelut lapsen varhaiskasvatuksesta päivähoidosta. Tampere: Vastapaino.
- Arenius, Kaija 2011. Tiimityö ja tiimin johtaminen päiväkotiorganisaation ytimessä. Jyväskylän yliopisto. Kasvatustieteiden laitos. Pro gradu -tutkielma.
- Aula, Maria Kaisa 2007. Lasten hyvinvoinnin nykytila ja haasteet – Miten lapset voivat? PowerPoint -esitys. <https://www.jyu.fi/edu/laitokset/lanka/lapsuudentutkimuksen-verkosto/materiaalia-seminaareista-ja-tapahtumista/Aula2.pdf>. Luettu 3.3.2012.
- Asikainen, Anu 2009. Tuntosarvilla havaiten, tiimin tuella toimien. Kouvolan päiväkotien lastentarhanopettajien kokemuksia ja näkemyksiä päiväkodin lastensuojelutyöstä. Lahden ammattikorkeakoulu. Sosiaalialan koulutusohjelma. Opinnäytetyö.
- Eriksson, Esa & Arnkil, Tom Erik 2005. Huoli puheeksi. Opas varhaisista dialogeista. Stakes. Oppaita 60. Saarijärvi: Gummerus.
- Fawcett, Mary 2009. Learning through Child Observation. Second Edition. London: Jessica Kingsley Publishers.
- Huhtanen, Kristiina 2004a. Varhainen puuttuminen - ennalta ehkäisevää ja korjaavaa toimintaa yhteiskunnan eri tasoilla. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 188–206.
- Huhtanen, Kristiina 2004b. Varhainen puuttumien. Erityisen tuen tarpeen kohtaaminen päivähoitossa. Helsinki: Oy FINN LECTURA Ab.
- Hujala, Eeva, Puroila, Anna-Maija, Parrila, Sanna & Nivala, Veijo 2007. Päivähoitosta varhaiskasvatukseen. Hyvinkää: Edufin.
- Itäpuisto, Maritta & Taitto, Annikka 2010. Lapsi ja vanhempien alkoholinkäyttö – Opas varhaiskasvatuksen työntekijöille. Toimittaneet Roine, Mira & Magnusson, Minna. Helsinki: A-klinikkasäätiö.
- Järvinen, Mervi, Laine, Anne & Hellman-Suominen, Kirsi 2009. Varhaiskasvatusta ammattitaidolla. Helsinki: Kirjapaja.
- Kalland, Mirjam 2011. Päivähoito kiintymyssuhdeteorian valossa. Teoksessa Sinkkonen, Jari & Kalland, Mirjam (toim.) Varhaislapsuuden tunnesiteet ja niiden suojeleminen. Helsinki: WSOYpro Oy. 147–171.
- Kaskela, Marja & Kekkonen, Marja 2006. Kasvatuskumppanuus kannattelee lasta – Opas varhaiskasvatuksen kehittämiseen. Vaajakoski: Gummerus Kirjapaino Oy.

Koivula, Maija 2004. Vanhempien kokemuksia perhetyöstä päiväkodissa. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 97.

Koivunen, Pirjo-Leena 2009. Hyvä päivähoito Työkaluja sujuvaan arkeen. Juva: PS-kustannus.

Lasten päivähoito 2010. Barndagvård 2010. Terveiden ja hyvinvoinnin laitos. PDF-dokumentti. http://www.stakes.fi/tilastot/tilastotiedotteet/2011/Tr46_11.pdf. Päivitetty 23.12.2011. Luettu 9.2.2012.

Lastensuojelulaki 417/2007. WWW-dokumentti. <http://www.finlex.fi>. Ei päivitystietoa. Luettu 9.2.2012.

Lyyra, Virpi 2004. Vanhemmuutta vahvistavia keskusteluja päivähoitossa - perheterapeuttisia näkökulmia varhaiskasvatukseen. Teoksessa Keskinen, Soili & Virjonen, Heli (toim.) Vanhemmuuden ja lapsen kasvun tukeminen päivähoitossa. Helsinki: Tammi, 106–124.

Munnukka, Terttu 2002. Minun hoitajani Teoksessa Munnukka, Terttu & Aalto, Pirjo (toim.) Minun hoitajani - näkökulmia omahoitajuuteen. Helsinki: Tammi, 161–181.

Määttä, Paula & Rantala, Anja 2010. Tavallisen erityinen lapsi. Yhdessä tekemisen toimintamalleja. Jyväskylä: PS-kustannus.

Pihlaja, Päivi & Viitala, Riitta 2004. Erityiskasvatus varhaislapsuudessa. Helsinki: WSOY.

Puusa, Anu & Juuti, Pauli 2011. Mitä laadullinen tutkimus on? Teoksessa Puusa, Anu & Juuti, Pauli (toim.) Menetelmäviidakon raivaajat. Perusteita laadullisen tutkimuslähestymistavan valintaan. Vantaa (painopaikka): JTO Johtamistaidon Opisto.

Räihä, Hannele 2001. Varhaisen vuorovaikutuksen tukeminen päivähoitossa. Teoksessa Pihlaja, Päivi & Kontu, Elina (toim.) Työkaluja päivähoiton erityiskasvatukseen. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2001:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö, 71–83.

Sarvimäki, Pirjo & Siltaniemi, Aku 2007. Sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön tehtävärakennesuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 2007:14. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Söderholm, Annlis 2004. Lapsen laiminlyönti. Teoksessa Söderholm, Annlis, Halila, Ritva, Kivitie-Kallio, Satu, Mertsola, Jussi & Niemi, Sirkku Lapsen kaltoinkohtelu. Helsinki: Duodecim. 57–74.

Tuomi, Jouni & Sarajärvi, Anneli 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällön analyysi. Helsinki: Tammi.

Työ- ja elinkeinotoimisto 2003. PDF-dokumentti. <http://www.mol.fi/jaksamisohjelma/ajankohtaista/tyo%20ja%20perhe.pdf>. Luettu 2.3.2012.

Vanhempainpuhelimien ja -netin kirjepalvelun vuosiraportti 2010. Mannerheimin lastensuojeluliitto 2010. PDF-dokumentti. <http://mll-fi-bin.directo.fi>. Luettu 17.2.2012.

Valtioneuvoston periaatepäätös varhaiskasvatuksen valtakunnallisista linjauksista. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2002:9. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Varhaisen tuen -käsikirja 2012. Kuopion kaupungin Kasvun ja oppimisen palvelualue. Varhaiskasvatus. PDF-dokumentti. <http://sinetti.kuopio.fi>. Viitattu 18.2.2012.

Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2005. Stakes. Oppaita 56. Saarijärvi: Gummerus kirjapaino Oy.

Viitala, Kaisu 2006. Lasten yhteinen varhaiskasvatus. Erityisestä moninaisuuteen. Tampere: Yliopistopaino.

Vilén, Marika, Leppämäki, Päivi & Ekström, Leena 2002. Vuorovaikutuksellinen tukeminen. Helsinki: WSOY oppimateriaalit Oy.

Vilka, Hanna 2006. Tutki ja havainnoi. Helsinki: Tammi.

Vilka, Hanna 2005. Tutki ja kehitä. Helsinki: Tammi.

5 K-SÄÄNTÖ

- **KUNNIOITUS**
 - ASIAKKAAN KUNNIOITTAMINEN. VANHEMPI HALUAA HYVÄÄ LAPSELLEEN JA TEKEE AINA PARHAANSA, MIKÄ ON JUURI NYT MAHDOLLISTA! TYÖNTEKIJÄLLE RIITTÄVÄT NE TIEDOT, JOTKA ASIAKAS HALUAA KERTOA!
 - **KUUNTELU**
 - LÄSNÄOLEVA KUUNTELU: "YMMÄRSINKÖ OIKEIN, KUN YMMÄRSIN...", KUULINKO OIKEIN, KUN KUULIN, ETTÄ SANOIT...., TARKOITATKO....
 - **KESKITTÄMINEN**
 - HUOMIOI SANAT, ILMEET, ELEET JA VARMISTA KESKUSUTELURAUHA!
 - **KEVEYS**
 - RENTOUTTAVA ILMAPIIRI, HUUMORI! KÄYTÄ ASIAKKAAN KIELTÄ!
 - **KÄRSIVÄLLISYYS**
 - MUUTOKSET TAPAHTUVAT HITAASTI, MUTTA NIITÄ TULEE KOKO AJAN- HUOMIOI NEI! PIENIN ASKELEIN ETEENPÄIN!
-

24.

PUHEEKSIOTTAMISEN PEUKALOSÄÄNNÖT

- 1 Pohdi omaa huoltasi. Mieti missä asioissa aidosti tarvitset huoltajien apua lasten tukemisessa.
 - 2 Mieti, mikä lapsen työskentelyssä on hyvää ja toimivaa.
 - 3 Pohdi, miten voisit ilmaista sekä hyvät asiat että huolesi.
 - 4 Ennakoi, mitä tapahtuu jos teet sen mitä ajattelit. Miten asiakas reagoi?
 - 5 Pohdi itsekseesi ja/tai työtoverin kanssa ääneen puhuen tapaa, joka ennakoitisi mukaan aukaisee mahdollisuuksia puhua, kuunnella ja jatkaa yhteistyön rakentamista.
 - 6 Muuta lähestymistapaasi, jos ajatuskokeesi tuottavat kielteisen tunteen.
 - 7 Mieti huolen puheeksiotolle sopiva aika ja paikka
 - 8 Kuuntele asiakasta!
 - 9 Pohdi, mitä tapahtui? Kävikö kuten ennakoit? Miten turvaat osaltasi vuoropuhelun ja yhteistyön jatkumista?
 - 10 Muista ennen kaikkea, että olet pyytämässä apua huoltasi vähentämiseen!
-

Kuopion kaupunki **Päätöspöytäkirja**
Kasvun ja oppimisen palvelualue

Sivu 1

Varhaiskasvatusjohtaja

26.10.2011

15 §

1284 / 259 / 2011

Muut asiat

Tutkimuslupa / Marjo Ojala ja Anna-Mari Saastamoinen

Mikkelin ammattikorkeakoulussa opiskelevat Marjo Ojala ja Anna-Mari Saastamoinen ovat pyytäneet tutkimuslupaa sosionomin opinnäytetyötä varten.

Opinnäytetyön tavoitteena on selvittää Kuopion kaupungin päivähoidon henkilöstön valmiuksia huolen puheeksiottamiseen ja varhaiseen puuttumiseen lastensuojelullisesta näkökulmasta.

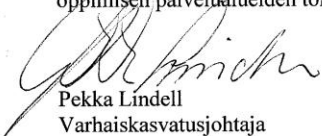
Tutkimusaineisto kerätään tammikuun 2012 aikana Kuopion kaupungin päiväkotihenkilöstölle lähetettävällä kyselylomakkeella.

Päätös

Myönnän tutkimusluvan opinnäytetyötä varten tehtävään kyselyyn Kuopion kaupungin päiväkodeissa. Yksi kappale tutkimusta toimitetaan Kuopion kaupungin kasvun ja oppimisen palvelualueelle varhaiskasvatuspalveluihin.

Yhteyshenkilö Kuopion varhaiskasvatuspalveluissa on varhaiskasvatuksen palvelupäällikkö Leena Kauppinen.

Toimivallan peruste: hyvinvoinnin edistämisen ja kasvun ja oppimisen palvelualueiden toimintasääntö 3 §.

Pekka Lindell
Varhaiskasvatusjohtaja

Tiedoksi

Marjo Ojala ja Anna-Mari Saastamoinen
Päiväkodinjohtajat
Varhaiskasvatuksen palvelupäälliköt

Hyvä vastaanottaja!

Olemme Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaalialan aikuisopiskelijoita ja toteutamme opinnäytetyötämme yhteistyössä Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden kanssa. Ohessa liitteenä tutkimuslupamme. Työmme aiheena on Kuopion kaupungin päiväkotien tekemä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Tarkoituksemme on selvittää miten yksittäisen lapsen lastensuojelun tarve voidaan päiväkodeissa huomata havainnoinnin avulla ja miten se näyttäytyy? Lisäksi käsittelemme huolen heräämisen jälkeistä prosessia päiväkotien sisällä sekä puheeksiottoa vanhempien/yhteistyökumppaneiden kanssa. Tutkimusosiossa selvitämme myös millaisia ehdotuksia työntekijöillä on yhteisten käytäntöjen kehittämiseksi sekä millaisia koulutustarpeita mahdollisesti on. Tutkimus suoritetaan kyselylomakkeen avulla. Pyydämme teidän päiväkotianne osallistumaan seitsemän muun Kuopion kaupungin päiväkodin ohella tutkimukseen. Tutkimukseen osallistuvat päiväkodit on valittu eri päivähoitoalueilta arpomalla.

Toimitamme kyselylomakkeet (noin 4-6 kappaletta per päiväkotia) henkilökohtaisesti päiväkotinne viikolla 1, jonka jälkeen pyydämme teitä välittämään kyselylomakkeet päiväkotinne eri ikäisten lasten ryhmiin ja siellä työskenteleville työntekijöille. Toivomme, että motivoitte heitä vastaamaan kyselyymme, jotta saamme mahdollisimman korkean vastausprosentin ja näin laajan tietopohjan tarkasteltavaksi. Osallistumalla aktiivisesti päiväkotinne saa olla mukana kehittämässä Kuopion kaupungin päivähoidon ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Kyselystä saatujen tietojen perusteella päiväkotien toimintaa voidaan ohjata yhä enemmän perheitä tukevaksi ja heidän hyvinvointiaan edistäväksi.

Lähestymme teitä nyt tämän ennakkokirjeen avulla, jotta voitte halutessanne ottaa meihin yhteyttä tai lähettää ideoita/mielipiteitä/tiedon tarpeita aiheeseemme liittyen. Voimme vielä muotoilla kyselylomaketta tarvittaessa vastaamaan tarpeitanne. Jos te haluatte keskustella tutkimuksestamme tai tuoda ideoitanne esille henkilökohtaisesti niin ottakaa Anna-Mariin yhteyttä (yhteystiedot alla) niin järjestetään tapaamisaika ennen vuoden vaihdetta.

Pyydämme ilmoittamaan mikä ajankohta maanantaina 2.1.2012 tai tiistaina 3.1.2012 välillä 8.30- 14.00 kävisi teille kyselylomakkeiden toimitusajaksi.

Ystävällisin yhteistyö terveisin Anna-Mari Saastamoinen ja Marjo Ojala

Anna-Mari Saastamoinen

puh. 050-349****

e-mail: anna-mari.saastamoinen@mail.mamk.fi TAI a-m.saastamoinen@suomi24.fi

Hyvä Vastaaja!

Olemme Mikkelin ammattikorkeakoulun sosiaalialan aikuisopiskelijoita ja toteutamme opinnäytetyömme yhteistyössä Kuopion kaupungin varhaiskasvatuspalveluiden kanssa. Työmme aiheena on päiväkotien tekemä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö. Tarkoituksemme on selvittää miten yksittäisen lapsen lastensuojelun tarve voidaan huomata päiväkodissa ja miten se näyttäytyy? Lisäksi käsittelemme huolen heräämisen jälkeistä prosessia päiväkodin sisällä ennen puheeksiottoa vanhempien kanssa. Tutkimusosiossa selvitämme myös millaisia ehdotuksia työntekijöillä on yhteisten käytäntöjen kehittämiseksi sekä millaisia koulutustarpeita tulee esille.

Kertomalla tietojanne, kokemuksianne ja mielipiteitänne, olette mukana kehittämässä Kuopion kaupungin päivähoidon ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä. Tietojenne avulla Kuopion kaupungin päiväkotien toimintaa voidaan ohjata yhä enemmän perheitä tukevaksi ja heidän hyvinvointiaan edistäväksi.

Kyselyyn vastaaminen on vapaaehtoista, mutta tutkimuksen onnistumisen kannalta vastauksenne on äärimmäisen tärkeä. Tähän kyselyyn vastaaminen vie noin 15-20 minuuttia. *Ohjeeksi vastaajalle. Katsele läpi ensiksi koko kyselylomake. Voit vastata kysymyksiin myös paperin kääntöpuolelle jos tilaa on liian vähän, merkitse kuitenkin tällöin vastauksen eteen kysymyksen numero.*

Pyydämme teitä palauttamaan täytetyn kyselylomakkeen suljetussa kirjekuoressa päiväkotinne johtajalle 12.1.2012 mennessä. Käymme noutamassa suljetut kuoret häneltä henkilökohtaisesti. Kyselyyn vastataan nimettömänä ja vastauksianne käsitellään luottamuksellisesti. Tutkimustuloksia ei ole mahdollista yhdistää tiettyyn päiväkotiin tai yksittäiseen vastaajaan ja täytettyjä lomakkeita käsittelevät ainoastaan allekirjoittaneet.

Tiedostamme työnne raskauden ja kiireen, joten olemme kiitollisia ja arvostamme vilpittömästi vastaamiseen sijoittamaanne aikaa!

Ystävällisin yhteistyö terveisin,

Marjo Ojala ja Anna-Mari Saastamoinen

Taustatiedot

1) Mikä on koulutustaustasi?

2) Kuinka pitkä työkokemuksesi päiväkotityöstä on?

Kuinka kauan olet työskennellyt tässä päiväkodissa?

3) Minkä ikäisiä lapsia ryhmässäsi on ja kuinka monta heitä on?

4) Millaista muuta kuin päiväotiin liittyvää työkokemusta sinulla on?

Ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö

5) Mitä ennaltaehkäisevä lastensuojelutyö päiväkodeissa mielestäsi on? _____

6) Miten tärkeänä pidät päiväkotien ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä? Miksi?

7) Millaisin konkreettisin keinoin päiväkodissanne toteutetaan ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä (esim. työkäytänteet, palaverit, tiimit, koulutukset, työympäristö, yhteiset pelisäännöt) ja miten sinä toteutat sitä työssäsi? _____

8) Arvioi päiväkotisi toteuttamaa ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä? Yksikkönne vahvuudet ja heikkoudet? Kehitysehdotukset? _____

Lasten ja perheiden ongelmien havaitseminen ja niihin puuttuminen

9) Millaisissa käytännön tilanteissa mielestäsi on mahdollista havainnoida lastensuojelutarvetta ja millaisissa tilanteissa olet kokenut huolta lapsesta (leikki, sosiaaliset tilanteet, päiväkotiin tulo- sekä kotiin lähtötilanteet, keskustelut vanhempien kanssa, piirustukset, sadutus)? _____

10) Mitä arviointikäytäntöjä käyttäen arvioit lapsen etua tai herännyttä huolta?

11) Millaisia tunteita huoli lapsen ja perheen tilanteesta sinussa herättää?

12) Millaiset merkit tai oireet lapsessa ovat kokemustesi mukaan olleet merkkejä lastensuojelun tarpeesta ja millaisia keinoja päiväkodin henkilöstöllä mielestäsi on tunnistaa lapsen oireilu tai vanhempien avun tarve? Voit kuvailla lapsen tai vanhemman käyttäytymistä, sekä mahdollisia muita merkkejä huolta herättäneestä tilanteesta. _____

13) Miten ja milloin jaat huolen tiimillesi? _____

14) Millaisissa tilanteissa puutut lapsen ja perheen tilanteeseen? Pakko puuttua?

Huolen julki tuominen

15) Kuvaa työkäytäntöäsi ottaessasi puheeksi huolesi lapsesta (aika, paikka, tapa, lapsen huomioiminen) ja kuvaile, kuinka vanhemmille kerrotaan tehdyistä havainnoista? _____

16) Kuinka oletko mielestäsi onnistunut puheeksiottotilanteissa ja mikä on mielestäsi tärkeää näissä tilanteissa? Olisiko jotain voinut/pitänyt tehdä toisin?

17) Kuinka usein huoli lapsesta otetaan esille vanhemman kanssa? Muiden työntekijöiden kanssa? _____

18) Millaisia vastareaktioita olet saanut vanhemmilta? Muilta työntekijöiltä? _____

19) Millaisia todellisia tukitoimia ryhmässäsi voidaan tarjota lapselle ja hänen perheelleen? _____

Koulutustarve, yhteisten käytäntöjen kehittäminen

20) Arvioi omia valmiuksiasi ennaltaehkäisevän lastensuojelun toteuttajana. Mitkä ovat vahvuuksiasi ja mitkä haasteitasi? Millaista tukea tai koulutusta toivoisit osaa-
misesi vahvistamiseen (lapsen edun arviointi, havainnointi, varhainen puuttumi-
nen)? _____

21) Miten päivähoidon ennaltaehkäisevää lastensuojelutyötä pitäisi mielestäsi kehittää? _____

22) Keitä ovat keskeiset päivähoidon yhteistyökumppanit ennaltaehkäisevässä lastensuojelutyössä? Pitäisikö eri toimijoiden välistä yhteistyötä kehittää? Miksi? Miten? _____

23) Mikäli jokin tärkeä asia on jäänyt meiltä huomaamatta niin kerro meille. Sana on vapaa aiheeseen liittyen. Anna halutessasi myös palautetta tutkimuksestamme ja sen toteutuksesta sekä ajatuksia jatkotutkimusten aiheeksi. Suuri kiitos vastauksistasi! _____